

Baloldali Gazdaságpolitikai Program

Vitairat

1.0

2012. október 18.

ELŐSZÓ

A mostani vitairat a József Attila Alapítvány, a Táncsics Alapítvány, a Friedrich Ebert Alapítvány és a GKI Zrt. szakértői által elkészített anyagokon, és más felkért szakértők, műhelyek szakmai vitaanyagain, háttér tanulmányain alapszik. Azért kezdjük a gazdaságpolitikai programmal, mert ez adja meg azt a keretet, amely a későbbi szakpolitikai programok kidolgozásának az alapja.

A munka a későbbiekben folytatódik. A jelen vitairatban foglaltak rendszeres felülvizsgálatra, kiegészítésre, átdolgozásra és aktualizálásra kerülnek a Táncsics Alapítvány és a József Attila Alapítvány által közösen szervezett workshopokon megfogalmazott javaslatokkal is. E munka során kell majd figyelembe venni a gazdasági folyamatok újabb tényeit, a különböző kormányzati intézkedések további hatásait, a kormány politikájának esetleges újabb fordulatait, illetve a nemzetközi környezet változásait, hiszen az utóbbi két összefüggésben a 2014-ig fennálló bizonytalanságok a szokásosnál jóval nagyobbak.

A mostani anyagot első változatként kezeljük, abban ugyanis az egyes, szorosan kapcsolódó, a gazdasági mozgástérrel is függő szakpolitikai fejezetek még több helyen csak említés szintjén szerepelnek. A programban jelzett szakpolitikai és más fejezetek kidolgozása a következő hónapok feladata. Ebben a munkában a frakció kabinetjei, a párt szakmai tagozatai, alapítványainak szakértői, és civil szakmai műhelyek kutatói vesznek részt. A vita célja, hogy lehetőséget adjon a legjobb megoldások megtalálására, illetve a megjelölt témák jövőbeli részletes kidolgozására.

A mostani összeállítás tudatosan **nem** foglalkozik a múltbeli folyamatok elemzésével, döntően a **2014-re várható kiinduló helyzetek**, jellemző tendenciák bemutatására és **különösen a 2014-18-ra szükséges és lehetséges gazdasági stratégia, fő kormányzati beavatkozások irányának meghatározására törekszik.**

1. Makrogazdaság, a külső feltételek alakulása

1.1. Gazdaságpolitika

A magyar gazdaság és társadalom számára komoly megpróbáltatásokat és csalódást hozott a második Orbán kormány működése. A 2010-es remények a szélesen értelmezett jólét emelkedéséről, új munkahelyek tömeges létrejöttéről, a gazdaság beindulásáról, az adóterhek csökkenéséről, élhetőbb és sokkal inkább vállalkozóbarát ország eljövételéről, a közszolgáltatások rendbetételéről szóltak. **Ezeknek a reményeknek egyike sem teljesült.** 2014-ben az életszínvonal fő mutatói rosszabbak a 2010. évinél. Ráadásul jellemzően a leggazdagabbak sokkal gazdagabbak, a középosztályba tartozók és különösen a szegények szegényebbek lettek. Az állam működése ugyan sokat változott, de a nyújtott szolgáltatások egyáltalán nem váltak jobbá. Eközben a konfliktusok, feszültségek és mindennapi kellemetlenségek az élet legkülönbözőbb területein fokozódtak, **a társadalmi jólét ebben az értelemben is romlott.**

Magyarország gazdaságilag leszakadóban, gazdaságpolitikailag és politikailag pedig elszigetelődőben van az EU-tól. A 2010 óta követett hibás gazdaságpolitika és kormányzás ezermilliárdokban mérhető nemzeti jövedelemkiesést okozott, ráadásul az elmaradt beruházások, a befektetők elfordulása hosszú ideig ható károkat jelent. A magyar gazdaság **2012-ben nemcsak recessziós, hanem perspektívátlan pályán** is halad. A kormány láthatóan nem kíván változtatni a **jogbizonytalanságot és kiszámíthatatlanságot** okozó, általa felépített intézményi kereteken, hatalmi gyakorlatán és sikertelen gazdaságpolitikáján. A fő kormányzati cél a minél szélesebb körre kiterjedő **politikai hatalom és a kedvezményezett társadalmi és üzleti csoportok pozíciójának megtartása.** Az ország finanszírozhatóságát sikerült fenntartani, de – annak érdekében, hogy az a kormány autonómiáját ne veszélyeztesse – a nemzetközi intézmények kiszorításával, s olyan kedvezőtlen pénzügyi mutatókkal, amelyek évente növekvő, **2013-tól már akár évi 400 milliárd forint többletterhet jelentenek a gazdasági élet szereplőinek** (a lakosságnak és a vállalkozásoknak). Nem látszik olyan tényező, amely **2014-ig** a pénzügyi válság elkerülésénél, az evickelésnél, a tartós stagnálásnál dinamikusabb pályára terelné az országot. A magyar gazdaság nemzetközi leértékelődése **súlyos szociális és társadalmi következményekkel fenyeget.**

A GDP 2014-ben kb. a 8 évvel korábbi, a fogyasztás a 11 évvel, a beruházás pedig a 14 évvel ezelőtti szinten lesz. Ezek a mutatók minden más régiós országban sokkal kedvezőbbek. Az államháztartás hiánya feltehetőleg a GDP 3%-a alatt marad, de egyre nagyobb a veszélye a 2014. évi választási lazítás miatt megugró deficitnek is. **A pénzügyi mutatók** - árfolyam, kamatok, kockázati felár - várhatóan **lényegesen kedvezőtlenebbek** lesznek a 2010 eleji helyzetnél. **A tőke és a képzett munkaerő inkább ki-, mint beáramlóban** lesz. Az **államadósság rátája** 2010-14 között **nem mérséklődik annyival sem**, mint amennyi a magán-nyugdíjpénztárak államosításából, az emberek saját maguk számára felhalmozott nyugdíj-megtakarításának eltulajdonításából és adósságcsökkentésre használásából adódott volna. **A kormányzat egyetlen lényeges gazdaságpolitikai célja sem teljesül**, az üzleti szektorban a foglalkoztatás a 2010-es szint körül lesz, a GDP négy év alatt összességében még 4%-kal sem nő, a fogyasztás és a beruházás csökken. A beruházási ráta hihetetlenül alacsony szintre, 16,5 % alá kerül.

1.1.1. A gazdaságpolitikai fordulat fő elemei

A 2014-ben megalakuló kormány első és fő feladata **az intézményi és gyakorlati-működési szinten történő visszatérés az európai értékekhez, a demokráciához, a szabadsághoz, az átláthatósághoz, a tisztességhez és a szakmai korrektséghez.** Gazdasági szempontból is elsődleges fontosságú a **jogállami működés**, a különböző intézmények - az Alkotmánybíróságtól a Költségvetési Tanácson át a jogalkotásig és az igazságszolgáltatásig - függetlenségének helyreállítása.

Emellett nemcsak **szakítania kell elődje gazdaságpolitikájával, de meg kell haladni a 2010 előtti időszakot, és ki kell lépnie** abból a „húzd meg - ereszd meg” ciklusból is, amely a rendszerváltás óta eltelt egész időszakot, de különösen a 2001 óta eltelt éveket jellemzi. A jelenlegi kormány számos olyan lépést tett, melynek tartalma vagy formája jogilag, gazdaságilag vagy erkölcsileg elfogadhatatlan, de van racionális része is. **Hiba lenne sérelmi vagy reváns politikát folytatni. Józan, érdemi, a jövőre koncentráló, megoldásokat kereső párbeszéd kell minden demokratikus politikai erővel.** Egy Magyarország van, aminek mindenki része, és ahol mindenkit kell képviselni. Mindezek **előfeltételei** egy kedvezőbb gazdasági helyzet, a **társadalmi-szociális kilábalás** bekövetkezésének.

Jelenleg a **fő probléma a piaci szereplők bizalmatlansága a magyar gazdasággal szemben**, ami a gazdaságpolitikai döntések kiszámíthatatlanságának a következménye. Ezért drága és bizonytalan a magyar (állami, lakossági, vállalati) adósság finanszírozása, negatív a tőkeáramlás, befagyott a hitelezés és a beruházás. A **bizalom** helyreállítása mellett a **versenyképesség erősítése** lehet a másik jelszó, ami a kiszámíthatóság mellett mindenekelőtt a termelékenység, az egységnyi GDP előállításához felhasznált erőforrások hatékonyságának javítását, ehhez új beruházásokat, a műszaki-technológiai lemaradás csökkentését, az alkalmazott kutatások növelését igényli. A **"Vissza Európába!"** a harmadik bizalomépítő jelszó, ami nemcsak a konfrontáció megszüntetését, de kifejezetten az integráció elmélyítésén dolgozó erőkhöz való csatlakozást jelenti.

Rövidtávon a bizalomnövelés a legfontosabb és egyben leggyorsabban megvalósítható gazdaságstabilizáló eszköz. Ennek révén **csökkenhet** a magyar kockázati felár, s a **költségvetés**, az **üzleti szféra** és a **lakosság kamatkiadása, törlesztési terhe**. Enyhülhet az inflációs nyomás, s indulhat meg a külföldi tőke beáramlása, illetve a hazai tőkebefektetés révén a beruházás és a gazdaság növekedése. Ehhez természetesen az államháztartási hiány tartós, s a jelenleginél **sokkal kisebb növekedési áldozatot okozó** eszközökkel való kézben tartása szükséges. Ennek fontos eleme a válságadók (illetve utód-adóik) döntő részének kivezetése, illetve mérséklése, nemzetközileg elfogadható technikájú fenntartása. Bizalomnövelő lehet az euró előszobáját jelentő, szigorú feltételeket támaztó un. ERM2-rendszerbe történő mielőbbi belépés is. **A cél tehát egy kiszámítható, versenyképes, az EU-ba mélyen integrálódott ország.**

A növekedési feltételek javításakor elengedhetetlen **az Orbán-kormány számtalan hibás lépésével átalakított állami működés korrekciója, továbbá az egészségügy és a közösségi közlekedés átfogó átalakításának a megfelelő előkészítése és végrehajtása.** Az állami működést érintő változtatásokat tekintve **alapelv:**

- széleskörű szakmai előkészítés és párbeszéd,
- egyeztetés az érintettekkel,
- idő az alkalmazkodásra,
- semmit nem kell kidobni csak azért, mert egy másik kormány csinálta,
- hosszútávon fenntartható, átlátható, hatékony, a társadalmi és gazdasági igényeket harmonizáló állami működés

1.1.2. A gazdasági növekedés feltételei és várható alakulása

A magyar gazdaság külpiaci orientációját adottságként és kiaknázható növekedési forrásként indokolt kezelni. A gazdasági növekedés szempontjából a **szűken vett termelés és a szolgáltatások bővítése egyaránt kívánatos** (a hasonló fejlettségű országokban általában a szolgáltatások bővülése a dinamikusabb). A hazai innováció, a K+F szférán belül főleg az alkalmazott kutatások serkentése fontos növekedési tényező lehet. A KKV szektor fejlődési lehetőségeinek a javítása a növekedés és a foglalkoztatás szempontjából is fontos tényező lesz. Az államnak számos további eszköze van a növekedési feltételek javítására és a foglalkoztatás bővülésének az elősegítésére.

Az **EU-ból származó forrásokat** a hosszú távú előnyöket, a foglalkoztatást és a növekedést serkentő **fejlesztésekre**, továbbá a közszolgáltatásokat érintő jelentős **átalakítások** eredményes végig vitelére kell koncentrálni **a korábbiaknál lényegesen egyszerűbb programok és lebonyolítás mellett**.

Az EU-ban a **2014-18-as** időszakban nem várható a válság előtti növekedéshez való visszatérés, de a jelenlegi válságon feltehetőleg sikerül túljutni. Ez nem jelent nagy húzóerőt a magyar gazdaság számára, így - figyelembe véve a bizalom erősítő intézkedések időigényét és az EU források beáramlásának várható csökkenését is 2016-tól - **az időszak egészére legfeljebb 1,5-2% körüli átlagos éves növekedéssel indokolt számolni, de az időszak végén sem várható 3% feletti növekedési ütem**. Minél inkább sikerül visszanyerni a befektetők bizalmát, a beruházások és a versenyképesség javítását, az egyensúlyi célok elérését, az állami működés színvonalának emelkedését, az átalakítások és a racionális korrekciók előrehaladását eredményező szakszerű kormányzást, annál kedvezőbb lehet az időszak második felére a növekedési teljesítmény.

1.2. Világgazdasági környezet, az EU átalakulása

A magyar gazdaságot is érzékenyen érintette a 2007 óta tartó világgazdasági válság, ezen belül különösen az eurózóna válsága, a nemzetközi pénzügyi rendszer eladósodott országokra nézve különösen kedvezőtlen átalakulása.

A fejlett országokat érintő **világgazdasági válság nagy valószínűséggel 2014-ig sem zárul le**, s az ebből származó bizonytalanságok és kockázatok akár igen jelentősek is lehetnek. Nem számolunk a világgazdaság átfogó újabb szűkülésével (a GDP általános visszaesésével), nem feltételezzük tartós és általános pénzügyi-finanszírozási feszültségek kialakulását sem az USA-ban sem az EU-ban. Ugyanakkor abból indulunk ki, hogy az **eredetileg pénzügyi-gazdasági válságból átfogó társadalmi-szociális-szolidaritási-politikai válság vált**. Ennek kockázatai messze túlmutatnak a gazdasági folyamatokon (csak példaként: szélsőséges, illetve radikális politikai-társadalmi tendenciák megerősödése, antidemokratikus rendszerek előtérbe kerülése, országok közötti érdeellentétek és konfliktusok kiéleződése). **A jelenlegi válság valószínűleg a fejlett országok történelmének leghosszabb válságává válik, hiszen 2007-ben kezdődött, s akár 10 évre is elhúzódhat**. Az USA látszólag jobban kezeli a válságot és kedvezőbb megítélést kap a piacokon, de ez elsősorban az eltérő integrációs szintnek a következménye. Az USA egy erősen integrált, több száz éves „Egyesült Államok”, míg az EU egy nagyon friss, valójában nem eléggé integrált, egyes területeken rosszul integrált, 10-15 éves „nem Egyesült Európa”. Valójában azonban az **USA államadóssága** a GDP-hez mérten (az egyes államok adósságával is számolva) **120-130%**, az **EU-é 90% körül tetőzik**. Viszont nagyon **nagy különbség** van abban, hogy az USA-ban egy föderális kormány (pontosabban szólva egy igen erős elnöki rendszer) **gyors döntésekre képes**, ezzel szemben az **EU-ban még mindig 27 ország állam és kormányfői** hozzák meg érdekeiket túlzottan védve és csak nehezen egyeztetve a döntéseket.

Az EU-ban jelentős átalakulás megy végbe, de ennek előrehaladása nem megy könnyen. A konkrét döntések nehezen és gyakran vontatottan, túlzott kompromisszumokkal terheltlen születnek meg, az egyes gyakran igen eltérő nemzeti törekvések, az állam és kormányfők otthoni választási kényszerei miatt.

Az EU jól-rosszul (sok tekintetben rosszul) **felépített egy monetáris integrációt**, de e mögé **nem épített fel fiskális modellt**, európai szintű **banki ellenőrzési és felügyeleti rendszert** és leginkább **valós európai szintű politikai döntési mechanizmust**. Az EU válsága, az euró-zóna válsága nem oldható meg mindezek nélkül. **Nem kell lemondani a nemzetállamok szuverenitásáról, de a pénzügyi folyamatokat leginkább befolyásoló területeken a jelenleginél sokkal szorosabb együttműködés szükséges**.

A felismerés megtörtént, de a folyamat átalakítása nem lesz gyors. Az EU várhatóan többszintűvé és **többsebességűvé** válik. Amennyiben így lesz, Magyarországnak nemzeti érdeke a leggyorsabban haladókhöz való tartozás, hiszen egyfelől a szigorúbb, (ugyanakkor a hosszú távú nemzeti érdekeknek megfelelő) gazdaságpolitikai követelményekhez való igazodást, **másfelől** az integráción belüli valódi döntések nagyobb befolyásolási lehetőségét, kedvezőbb nemzeti befektetési klímát, magasabb gazdasági növekedést és olcsóbb adósságfinanszírozást jelent. Európában minden bizonnyal tovább keményedik a **közös gazdaságpolitika** és a **közös költségvetési politika** szabályozása. Nagy valószínűséggel a jó költségvetési és gazdasági helyzetben lévő országok számára például megengedik magasabb infláció és magasabb bérnövekedés kialakulását, ezzel piacuk átlagnál dinamikusabb bővülését; ami segítné a nehezebb helyzetben lévő országok exportteljesítményének a javulását. Ez utóbbi ország csoportban viszont a közös gazdaságpolitikai irányvonal alacsonyan tartaná az inflációt és a bérnövekedést is, annak érdekében, hogy versenyképességi lemaradásukat belátható időn belül leküzdjék. Arra számítunk, hogy a közeljövőben egy **ún. európai bankuniós** folyamat is megindul, ami az európai bankok közös szabályozását, felügyeletét, ellenőrzését, betéti garancia rendszerét, szükség esetén megmentését jelenti, amihez természetesen meg kell teremteni az európai szintű forrásokat

Mindezek a változások természetesen hosszú idő alatt mennek végbe és nagyon bizonytalanok. Alapvető **magyar érdek, hogy mi Európának a gyorsan és mélyen integrálódó részéhez tartozunk** (ahova gazdasági kapcsolataink nagyobb része is köt bennünket). Ehhez **abba kell hagyni a szabadságharcot. Bírálni lehet, sőt kell** a nem hatékony európai döntéshozatalt, de abból az irányból és olyan javaslatokkal, amelyek valóban **a megoldások felé viszik** ezt a folyamatot és nem okoznak kárt Magyarországnak.

A világban **a globális átrendeződés folytatódik.** Nagy a valószínűsége annak, hogy az ún. BRICS országok súlya nő mind a lakosság számát, mind a GDP-t, mind a világkereskedelmet illetően. Felzárkózásuk folytatódik, de egyáltalán nem egyenes vonalúan. Számítani kell arra, hogy **ezen országok is súlyos nehézségekkel kerülhetnek szembe**, belső szerkezeti feszültségeik kiéleződése nyomán. A magyar gazdaságpolitika számára természetesen **minden együttműködési lehetőséget ki kell használni, de ez a globális átrendeződés nem fogja megváltoztatni az európai integráció döntő súlyát a magyar gazdaságban, az exportban és az importban.**

2. A gazdasági növekedés beindítása, a foglalkoztatás bővítése

A magyar gazdasági növekedés 2010-14 között nem éri el az évi 1%-ot, ráadásul ezt európai méretekben magas infláció kíséri. Különösen fájó, hogy az ország növekedési potenciálja is leesett, az EU Bizottság szakértői 2020-ig is csak 0,8%-os átlagos éves növekedést számítanak, főleg a rendkívül alacsony beruházási ráta miatt.

Mindez igen alacsony foglalkoztatással párosul. Magyarország foglalkoztatási rátája minden korcsoportban alacsonyabb, mint az Európai Unió 27 tagállamának átlaga, de a legnagyobb különbség az életkori skála két végén alakult ki. **Az alacsony foglalkoztatási színvonal okai eltérőek a fiatal és idős korcsoportok esetében.**

A mennyiségileg alacsony fajlagos foglalkoztatást **strukturális problémák is kísérik** (iskolai végzettség, szakképzettség, területi eloszlás szerinti, nemenkénti, etnikai stb.). A magyar **munkaerőpiac duálissá vált**, amiből az következik, hogy **eltérő eszközök szükségesek** a különböző társadalmi csoportok munkába segítéséhez. **A hazai jelentős munkaerő-tartalék többsége nincsen foglalkoztatható állapotban a modern ipari társadalom mércéje szerint.** Ezért egy esetlegesen beinduló tőkebeáramlás, beruházás-fellendülés, gazdasági növekedés, stb. az állásnélküliek csak kis

részét szívná fel, a munkaerő-kereslet kielégítése részben a környező országok magyarajkú képzett és motivált munkavállalóiból történne (mint ahogy korábban is).

A **szakképzett munkaerő itthon tartása érdekében** a jelenlegi kormányzat rendkívül ostoba intézkedéseket hozott, a röghözkötés céljával bejelentett intézkedések nyomán megindult a kiáramlás az országból a felsőfokú képzésben részt venni szándékozó, nyelvismerttel rendelkező fiatalok körében.

A munkavállalási korúak korcsoportonkénti létszámalakulása csak egy keretnek tekinthető, mert a tényleges munkavállalás mértékének jellemzői rendkívül differenciáltak az életkor szerint. A 15–24 éves népességen belül a 20 év alattiak foglalkoztatási színvonala jelenleg lényegében elhanyagolható, de a 20–24 éveseknek is csak mintegy egyharmada foglalkoztatott. A 25–54 éves korosztályok képezik a legaktívabb csoportot, míg **az 55 év felettiak foglalkoztatottsága meredeken csökkenő**. Az idősebb korcsoportok foglalkoztatási rátájában **javulás tapasztalható**, elsősorban a nyugdíjrendszer átalakításával (főleg rokkant- és a korhatár előtti nyugdíjba vonulás eltorlaszolásával) összefüggésben. Az idősebb korcsoportokból növekvő kínálat természetesen csak akkor vezethet a foglalkoztatási színvonal növekedéséhez, ha a gazdaság legális módon fel is tudja szívni, illetve bent tudja tartani ezt a többletet.

A **2014-18-as időszakban a munkaerő-kínálat összetételét kedvezőtlenül érinti egy, ez idáig soha nem tapasztalt demográfiai jelenség**, melynek nyomán a 2010-es évek második felében gyorsan csökken a fiatal korosztályok létszáma, szemben az idősebbek növekvő számával és arányával. A **munkavállalási korú népességen belül szokatlan mértékű előregedés lesz tapasztalható**. A problémát tetézi, hogy a fiatal munkavállalói csoportokon belül **a nemzetközi munkaerőpiacon különösen versenyképes felsőfokú végzettségűeket (orvosok, műszakiak, stb.) és középfokú végzettségűeket** (szakápolók, bizonyos képzettségű szakmunkások, stb.) **jelentős és erősödő külföldre irányuló migrációs szándék és magatartás jellemzi**. Az abszolút számok egyelőre nem magasak, de a dinamikák ijesztőek. A képzett magyar felső- és középfokú szakemberek iránt nagy fogadókészség van a hasonló demográfiai problémákkal küzdő osztrák és dél-német munkaerőpiacon, de a világ más térségeiben is.

Mindezekre tekintettel a növekedés újraindítása és a foglalkoztatás feltételeinek javítása, a munkahelyek megtartása és bővítése sokirányú, differenciált állami lépéseket tesz szükségessé.

2.1. A növekedés, a beruházási fellendülés elősegítése

A gazdasági növekedés beindulása alapvetően az új gazdaságpolitikától, a magyar döntésektől függő növekedési feltételek általános javításától remélhető, de emellett célirányos állami intézkedésekre, rásegítő kormányzati lépésekre is szükség van. A legfontosabb teendők az alábbiak:

2.1.1. A befektetői klíma megváltoztatása

A **befektetői klíma megváltoztatása** alapvető feladat a magyar gazdasági növekedés beindítását tekintve, ugyanakkor **reálgazdasági hatása – sajnos – érzékelhetőbben csak 2-3 év múlva lesz látható**. A hitelesség elvesztése gyors, visszanyerése lassú folyamat. Így nem szabad késlekedni, a választásokat követően azonnali lépésekre lesz szükség.

A befektetői klíma gyökeres megváltozását mindenekelőtt **az új kormány programjával** és ennek alapján **egymást követő meggyőző intézkedések sorával** lehet elérni. Szimbolikusan és a vele járó kötelezettségek és ellenőrzési mechanizmusok okán is fontos bizalomépítő lépés lehet az **euró-csatlakozáshoz vezető út követelményeinek felvállalása**, az euró előszobáját jelentő **ERM-2 rendszerbe történő belépés**. Ugyanakkor hangsúlyozni kell, hogy ez a gazdasági stabilitás és a

növekedés feltételeinek megteremtését jelenti, magát az euró-zónába **való belépést nem**, arról **később, a külső feltételektől, az eurózóna fejleményeitől függően kell dönten**i.

A parlamenti többség függvényében **hozzá kell nyúlni az Alkotmányhoz (Alaptörvény), a kétharmados törvények jelentős részéhez, illetve a feles törvények (pl. Munka törvénykönyve) 2010 utáni módosításaihoz is**. Ennek során a fő elv **a gazdasági környezetet szabályozó jogállami normák helyreállítása**, az egyszerűsítés, a jogszabályok számának és a joganyagának a csökkentése, a kiszámíthatóság helyreállítása.

Már a kormányprogram megalkotása előtt indokolt egyeztetni **a hazai nagyvállalatokkal közvetlenül**, illetve **a kisebbekkel képviselőiken** (érdekképviselők és kamarák) keresztül azért, hogy javaslatok megjelenhessenek a későbbi programban. Arra kell törekedni, hogy a **hazai tőke** is az itthoni befektetésekben legyen érdekelt. Gyakorlatilag már **2013-ban meg kellene kezdeni az előkészítő munkát**, hogy ne a választások után induljon a jogszabályok kidolgozása, mert akkor jelentős késés lesz a folyamatban.

A kormányzás során **intézményes kereteket indokolt adni** a munkáltatókkal és külön a munkavállalókkal való kapcsolattartásnak, egyeztetéseknek, illetve vissza kell állítani az Érdekegyeztető Tanácsot. Elsősorban **konkrét törvényjavaslatokat és programokat kell megvitatni**, s a szükséges helyeken jelezni lehet, hogy mi a két érdekelt fél javaslata, módosítási kérése és mi ennek az oka. Ugyanakkor a széleskörű egyeztetések nem vezethetnek kormányzati döntésképtelenséghez.

Az eddiginél hatékonyabb formában **létre kell hozni egy valódi befektetési ügynökséget** a hazai piacra belépni szándékozók számára. Az ügynökség feladata a teljes körű információnyújtás, a hazai kapcsolódási pontok felkutatása (önkormányzatok, vállalkozások). A befektetési szándéknyilatkozatot tevők (hazaiak és újonnan érkezők) számára ténylegesen be kell vezetni az **egyablakos ügyintézés**. Ez minden olyan beruházó számára álljon nyitva, aki 50 főnél több munkahelyet hoz létre. Célszerű egy **„kapcsolattartó felelős ügyintézőt”** kinevezni a beruházók mellé, aki segíti a beruházás megvalósításának adminisztrációját. A kijelölt ügyintéző érdekeltisége a projekt megvalósításához kell, hogy kötődjön, s értelemszerűen egyidőben csak korlátozott számú befektetővel álljon kapcsolatban. A jogszabályi kereteket ehhez – SOS ügyintézés – ki kell alakítani. Természetesen a kijelölt ügyintéző mellé megfelelő felkészültségű és érdekeltiségű csapatot is ki kell majd alakítani (jogász, beruházási szakértő stb.).

A hazai és külföldi befektetők, beruházók számára be kell mutatni, mennyiben tér el az új kormány politikája a korábbitól. **Világos, elvszerű és következetes álláspont (és gyakorlat) kell az EU-val kapcsolatban**: Magyarország érdekelt egy hatékony, versenyképes európai integrációban, annak elmélyítéséért küzd. Ugyanakkor nemzeti érdekeinket is érvényesíteni akarjuk oly módon, hogy a szuverenitás kölcsönös önkorlátozása összességében és hosszabb távon is nagyobb eredményekhez és kedvezőbb fejlődéshez vezessen.

Deklarálni kell, hogy az új kormány az állami segítségnyújtás mellett, piaci verseny révén kívánja javítani a vállalkozások – ezen belül a hazai kkv-szektor – versenyképességét **és szakít a megelőző időszak klientúra-építéssel összefonódó állami beavatkozásaival**, ami a fejlesztési támogatások odaitélésétől kezdve a közbeszerzési pályázatig a legkülönbözőbb területeken tapasztalható volt.

Szükséges a nagy nemzetközi hitelminősítő, pénzügyi és befektetési intézmények (Moody's, S&P, Fitch, befektetési bankok, EBRD, OECD, stb.) részletes és meggyőző tájékoztatása a kormány politikájáról és intézkedéseiről, hiszen az ő véleményük lényegesen befolyásolja az üzleti világ véleményét, és ezáltal Magyarország mozgásterét.

A kormányprogramot követően, a 2015-ös költségvetéshez kapcsolódóan szükséges lenne egy **négy éves (2018-ig szóló)**, az alapvetéseket, irányokat és a fontosabb intézkedéseket rögzítő **gazdasági programot** is felvázolni. Ezt költségvetési összefüggéseiben konzervatív feltételrendszerre indokolt építeni azért, hogy az abban foglaltak nagy biztonsággal tarthatóak legyenek, megjelölve a mértékeiben esetlegesen változó pontokat is. **Egy ilyen keret gyakorlati érvényesülése érdemleges szakítást jelentene az eddigi, kapkodó és ad hoc politikával.**

2.1.2. A pénzügyi rendszer felélesztése a gazdasági növekedés érdekében

A magyar pénzügyi rendszerben a válság alatt bank nem ment csődbe és állami segítséget sem kért (két hazai bank - OTP, FHB - kapott kölcsönt az államtól, de azt is gyorsan visszafizették), de főleg a devizahitelezés és az ügyfeleket ért sokkok miatt a hitelkihelyezések jelentős veszteségforrássá váltak. **A sorozatos új adók, a végtörlesztés és az egyéb egyeztetés nélküli terhek teljesen kiszámíthatatlan működési környezetet teremtettek a pénzintézetek számára.** A végtörlesztés komoly tőkevesztést is okozott, ami a tőkemegfelelést is veszélyeztette. A pénzügyi rendszer **kockázatai többszörösére nőttek, miközben a nyereségtermelő képesség eltűnt.** A bankoknak nem éri meg hitelezni, inkább költségeiket csökkentik, elbocsátásokat hajtanak végre. Hivatalosan eddig egy nagyobb bank sem vonult ki Magyarországról, de a hitelezés visszafogásával évi 5-8%-kal csökken a hitelállomány. Ezt erősíti még a bedőlt hitelek leírása és kivezetése a portfólióból.

Az új hitelezésnek számos akadálya van, pedig enélkül nincs működőképes gazdaság és növekedés.

A bankok forrásszerzése megnehezült, megdrágult. Az olcsó anyabanki források ideje lejárt. A magas országkockázat miatt az anyabankok is drágítottak a finanszírozásukon, ez a tőke kivonás (visszafizetés) egyik formája. A lakossági, vállalati betétgyűjtés megnehezült a romló pénzügyi helyzet miatt. Tovább akadályozza a banki forrásgyűjtést, hogy az állam igen magas kamatozású állampapírokat ad el a lakosságnak, részben kiszorítva a bankokat a piacról.

A banki hitelbírálat sokkal szigorúbbá, óvatosabbá vált. Mindegyik bank csak a jó adósokat akarja hitelezni.

Alacsony a hitelkereslet is. A lakosság a deviza (és a korábban kedvezményesnek gondolt forint) hitelek negatív tapasztalatai miatt óvakodik az újabb eladósodástól. A végtörlesztők előbb újraképzik tartalékaikat vagy visszafizetik a családon belüli hiteleket. Az előtörleszteni nem tudók igyekeznek állni a megnövekedett terheket. A vállalatok beruházásaikat évek óta halogatják, ezekhez nem nagyon vesznek igénybe banki hitelt. Még a forgóeszköz hitelezés tekinthető a legstabilabbnak. A devizahitelezés visszaszorulásával ismét a forint hitelek lettek a dominánsak. **A forint hitelkamatok azonban igen magasak,** a legtöbb hitelfeltevő nem képes 12-15% közötti hitelterhet kigazdálkodni.

A banki aktivitás újraindítása a bankokkal kapcsolatos kormányzati politikában fordulatot, párbeszédet, megállapodásokat és világos szabályokat igényel.

A szükséges változások fő elemei:

- a pénzintézeti szektor adóztatását nemzetközi összehasonlításban elfogadható szintre kell csökkenteni, valamint kiszámíthatóvá kell tenni,
- **biztosítani kell a stabil jogi környezetet,**
- a pénzügyi szektor vezetőivel helyre kell állítani a **párbeszédet,**

A hitelezés fellendítését ezen túl az **általános gazdasági környezet javításával lehet** ösztönözni. Megbízható pénzügyi környezet alacsonyabb szintre vihetné az **országkockázatot** és a **forintkamatokat.** A **hitelfeltevők** anyagi helyzetének **stabilitása** és a **kedvező kilátások növelnék a**

hitelkeresletet. A vállalati beruházási szándékok élénkülése akár meglévő, akár új cégeken keresztül automatikusan hitelkeresletet generálna.

A bankrendszer működését érintően növelni kell a felügyeletek szerepét a **fogyasztóvédelem** érvényesítésében, de ez a szerep esetleg részben piaci alapokra is helyezhető. A legkülönbözőbb banki formaszervezéseket, az ügyfélre nézve lényeges szabályzatokat célszerű független minősítőkkal, vagy a felügyelettel jóváhagyatni, illetve véleményeztetni és ennek eredményéről az ügyfelet a formanyomtatványokon is tájékoztatni.

A Magyar Fejlesztési Bank tevékenységét a klasszikus fejlesztési banki tevékenységre kell szűkíteni, és különösen az állam tevékenységében végbemenő átalakításokat, illetve az EU-programok megvalósulását (társfinanszírozását) kell segítenie. Meg kell szüntetni, más állami szervezetek részére kell átadni a nem idetartozó (pl. vagyionkezelési) tevékenységeket. Indokolt továbbá az állami fejlesztési tevékenységet szabályozó új törvény megalkotása.

2.1.3. A közteherviselés növekedését segítő változtatások

A közteherviselés javasolt változásai segítik a gazdasági növekedést, mindenekelőtt kiszámítható, méltányos és egyszerűbb közteherviselés létrehozásával, a beruházásokat visszafogó különadók fokozatos kiiktatásával, illetve mérséklésével, a bankrendszer aktivitását lefagyasztó terhek megszüntetésével. Mivel **a közteherviselési rendszer változásai az Orbán-kormány időszakában elriasztották a befektetéseket** és ezek révén új munkahelyek létrehozását, a befektetők teljes joggal **garanciákat várnak egy ilyen gyakorlat esetleges visszatérésének megakadályozására**. Erre a jogállami intézmények megerősítése, továbbá nemzetközi joghatóságú, ilyen tartalomra is kiterő beruházásvédelmi egyezmények, illetve szerződések megkötése lehet az eszköz.

2.1.4. A magyar külgazdasági politika lehetőségei

Az EU-ba történt belépéssel **a magyar külgazdasági politika hatóköre és mozgástere gyökeresen módosult**. Az EU-tagállamokkal folytatott külkereskedelem „különleges” kereskedelemmé vált. **Az EU közös kereskedelempolitikája a harmadik, nem tagországokkal szembeni kapcsolatokra vonatkozik, az EU-n belüli kereskedelemben az egységes belső piac szabályrendszere érvényes**. Az EU-csatlakozás ezért kiiktatta az Európai Unión belüli gazdasági kapcsolatokat a magyar külgazdasági politikából, mivel az intraregionális relációra az egységes piac jogszabályi rendszerre vonatkozik. Az Európai Unión belüli külkereskedelem dominanciája miatt (az EU aránya 2011-ben 76% volt a kivitelben és 69% a behozatalban) az EU-szintű közös külgazdasági politika 2011-ben a magyar export 24%-át, a magyar import 31%-át befolyásolta. Az EU-csatlakozás tehát **radikálisan szűkítette a klasszikus külgazdasági politika földrajzi hatókörét, az EU egységes piacán a piacra jutási feltételek alakítása irreleváns, mert a liberalizáció teljes, itt a külgazdasági politikának a belgazdasági feltételrendszerre kell koncentrálnia, azaz a gazdasági szereplők exportorientációját kell erősítenie**.

A magyar külgazdasági politika további korlátja az, hogy **a kivitel több mint 80 százalékát külföldi részesedésű vállalatok adják**. E vállalatok nagy része esetében az üzleti stratégiára vonatkozó döntéseket nem Magyarországon hozzák, és a döntésekben a magyar gazdaságpolitikától független tényezők sora játszik szerepet (sőt e vállalkozások gyakran más országok diplomáciáját mozgatják az exportbővítésük érdekében). E sajátosságok miatt a magyar külgazdasági politika csak közvetetten képes befolyásolni e vállalati szegmens mozgásait, de segítheti az ilyen cégek betelepődését és tevékenységük hazai bővülését, sőt esetenként az itteni termelésből harmadik országokba történő kivitelt is.

Az EU-csatlakozással bizonyos területeken megszűnt, más területeken szűkült a magyar külgazdasági politika önállósága. A közös kereskedelempolitika sajátosságaiból adódóan a magyar külgazdasági

érdekek jelentős részének képviselője közösségi szintre került, ez az Európai Bizottság kompetenciája. **Azt a tényt, hogy Magyarország nem köthet önállóan nemzetközi kereskedelmi szerződéseket és át kellett, hogy vegye a Közösség megállapodásait, piacvédelmi jogszabályait és közös külső vámtarifáit** (,amelyek nagy része alacsonyabb a korábbi magyar vámtarifáknál), **több mint ellensúlyozza a megnövekedett tárgyalási alkuerő. Az EU tagjaként Magyarország történelme során soha nem tapasztalt szervezeti és tárgyalási alkuerő birtokába került.** Az EU-tagság teljes mértékben megszüntette a kis nemzetgazdasági dimenziókkal kapcsolatos hátrányokat a nemzetközi külgazdasági diplomáciában offenzív és defenzív értelemben egyaránt.

Offenzív értelemben a megnövekedett tárgyalási alkuerő azt jelenti, hogy harmadik országok kormányai nem Magyarországgal, hanem a 27 tagú Európai Unió képviselőjét ellátó, az USA-hoz és Japánhoz mérhető alkuerővel rendelkező Európai Bizottsággal, illetve a mögötte álló Tanáccsal kerülnek kapcsolatba. Nagyobb tárgyalási alkuerője miatt az Európai Bizottság kedvezőbb kereskedelempolitikai feltételeket képes elérni harmadik országokkal vagy országcsoportokkal szemben, mint a magyar kormány. A nemzetközi szervezetek döntő hányadában is jelen van az Európai Unió, mint integrációs csoportosulás képviselője (a tagállamok képviselői mellett), ami szintén számottevő alkuerő-növekedés. Magyarország élvezheti továbbá harmadik országokban az EK közös külgazdasági politikája által eddig elért kedvező piacra jutási feltételeket. Az EU-csatlakozás javította a Közösség külgazdasági szerződésrendszerébe tartozó országokban a magyar vállalatok és áruk piacra jutási feltételeit.

Defenzív értelemben Magyarország abból profitál, hogy **piaczavarás, dömping és hasonló akciók esetén harmadik országok nagyvállalatai a közösségi vámkódex rendelkezéseinek betartását felügyelő Európai Bizottsággal kerülnek kapcsolatba, illetve konfrontálódnak.** A vonatkozó területeken megszűnt a kis ország és a nagyvállalat közötti aszimmetria a tárgyalási alkuerőben.

Az EU-ba történt belépéssel az önálló magyar külgazdasági politika súlypontjai megváltoztak. Önálló tagállami fellépésre a külgazdasági kapcsolatok azon területein van lehetőség, amelyekre nem vonatkozik a közös fellépés. Ilyen a külgazdasági politika belgazdaságra vonatkozó szegmense, tehát mindaz, ami a közösségi jog által megszabott kereteken belül a magyar vállalatok nemzetközi munkamegosztásba való integrálódását segíti. Idetartozik a **kereskedelemfejlesztés**, az **idegenforgalom** és a **külföldi működő tőkebefektetések ösztönzése**. E három terület külgazdaság-politikai kezelésének mind az Európai Unión belüli, mind a harmadik országokkal szembeni viszonylatra ki kell terjednie.

A közös külgazdasági politika korlátozza ugyan, de nem szünteti meg teljesen a magyar külpolitika, illetve a külgazdasági politika és diplomácia, azon belül a **viszonylati politika** mozgásterét. A viszonylati politikát az export oldaláról célszerű elemezni, az a szűk keresztmetszet. Az importot döntően a kínálati feltételek határozzák meg, általános szabályként a vállalatok azokból a relációkból importálnak, ahonnan a legolcsóbb. A relációs politikát illetően abból célszerű kiindulni, hogy az export oldaláról az elsősorban a magyar vállalatokat érintő külgazdasági politika **gazdaságos földrajzi akcióradiusza egy az ország középpontja körüli 1000 km sugarú kör**, amelybe jórészt a szomszéd országok (Ausztria, Szlovákia, Ukrajna, Románia, Szerbia, Horvátország és Szlovénia) és Dél-Németország (Bajorország és Baden-Württemberg) tartoznak. Erre a régióra jutott 2011-ben a magyar export 34%-a. Az Európai Unió többi tagállama és az egyéb európai országok (a volt szovjet köztársaságok és a Balkán) további 54%-kal részesedtek a magyar kivitelből. Így a magyar kivitel 88%-a Európára jutott.

A nyugat-európai kis országokat is jellemző szűk földrajzi akcióradiusz, amely a tengerparttal nem rendelkező Magyarország esetében Európa-centrikus, mindenekelőtt a távolsági kereskedelemben való bekapcsolódás korlátaira vezethető vissza. A nemzetközi összehasonlításban **kisméretű magyar vállalatok korlátozott erőforrásaik miatt a globális nagyvállalatoknál jóval szűkebb tartományban képesek távoli országokkal gazdasági-kereskedelmi kapcsolatokat kiépíteni.** A távolsági

kereskedelem eme korlátain a külföldi részesedésű vállalatok exportban elfoglalt súlyának növekedése sem változtatott érdemben az utóbbi egy-másfél évtizedben.

- Magyarország nemzetközi kötelezettségvállalásaiból, külgazdasági kapcsolatainak szerkezetéből és még sok más tényezőtől következik, hogy a külkapcsolati, azon belül a külgazdasági politikában **a súlyponti viszonylat az Európai Unió** kell, hogy legyen. Vita tárgya lehet az, hogy az Európai Unión belül (vagy esetleg azon kívül) melyik ország legyen, vagy mely országok legyenek Magyarország stratégiai partnerei. Nagyszámú érv hozható fel amellet, hogy szükség van nagy gazdasági dimenziójú stratégiai partnerországra. Meghatározott külpolitikai és külgazdasági érdekek érvényesítéséhez könnyebb egy erős ország támogatását megszerezni, mint több kicsit, miközben egy nagy ország támogatása is hatásosabb lehet, mint több kicsié.

Gazdasági súlya, az EU-ban betöltött szerepe, a történelmi hagyományok és a bilaterális gazdasági kapcsolatok intenzitása stb. alapján Németország kell, hogy legyen Magyarország legfőbb stratégiai partnere az Európai Unióban. Az Európai Unión belüli magyar érdekérvényesítésben, a különböző alkalmi vagy tartós koalíciókban célszerű tartós együttműködésre törekedni Németországgal. A német gazdasági növekedés önmagában vett és európai uniós összehasonlításban egyaránt kedvező dinamikája, továbbá a magyarországi német működő tőkebefektetések nagyságrendje gazdasági oldalról is alátámasztja a stratégiai partnerséget. **Németország** kiemelt helye a magyar relációs politikában természetesen nem jelenti azt, hogy ne lehetne más régi európai uniós tagállamokkal is fokozni a stratégiai együttműködést. Ebből a szempontból a német külgazdasági, gazdasági-, fiskális, monetáris stb. politikai törekvéseket támogató tagállamok jöhetnek elsősorban szóba (például **Ausztria, Hollandia, Finnország, Svédország** és más szempontokból is **Lengyelország**).

- Az Európai Unió után a relációs politika második súlyponti viszonylatának **a Balkán-félsziget még nem EU-tag országait célszerű tenni**. A Balkántól nemigen lehet elválasztani **Törökországot**, bár méretei miatt külön célszerű kezelni. Ebben a relációban Magyarország profitálhat az EU bővítési stratégiájából. Magyarországnak célszerű támogatnia a tagjelölt és potenciális tagjelölt országok európai uniós csatlakozását. (Ezt önmagában is indokolja a térségben jelen lévő nagyszámú magyar kisebbség). Magyarország és Németország érdekei itt is sok tekintetben egybeesnek. Ettől függetlenül a történelmi hagyományok miatt ezt a térséget ismerik a magyar gazdasági szereplők a legjobban, itt a legjelentősebb a magyar gazdasági jelenlét. Az EU további bővülése magyar érdek, mert olyan országokat foglal magába, amelyek a magyar külgazdasági politika gazdaságos földrajzi akciórádiusába, „természetes” vonzáscentrumába tartoznak. A térség Magyarországgal szomszédos országaiban különösen a korlátozott földrajzi manőverképességű kis és közepes méretű hazai vállalatok számára adódnak perspektivikus üzleti lehetőségek.
- A magyar külgazdasági politika harmadik prioritása a földrajzi közelség és a piaci potenciál okán **Ukrajna, illetve a távolabbi országok közül Oroszország és Kína**. Oroszország esetében az ország energiaellátásában betöltött szerep ad különös jelentőséget a kapcsolatok fejlesztésének. Oroszország és Kína esetében a magyar exportbővítés lehetőségei a földrajzi távolság és a piaci verseny miatt erősen korlátozottak, de a hozzánk irányuló működő tőke és pénztőke-beáramlás jelentősebb lehet.
- Mindezekén túlmenően a magyar külgazdasági politikának további feladatai is lehetnek. A fejlődő világ túlnyomó részében, de esetenként máshol, a fejlett országokban is a piacra jutást nem piaccgazdasági elvek, hanem más, így például politikai tényezők szabályozzák, vagy legalábbis befolyásolják. Példák sora bizonyítja, hogy a Magyarországon jelentős

befektetéseket végrehajtott külföldi nagyvállalat érdeksérelem vagy vita esetén biztosan számíthat anyaországa diplomáciájának erőteljes támogatására (függetlenül attól, hogy a konkrét esetben igaza van-e vagy nincs). Szükséges a külpolitika funkcióinak kiterjesztése a **transznacionális nagyvállalatokkal való kapcsolattartásra** is, akár nagy ügyfelekre lebontva, beleértve a külföldi működő tőkebefektetések ösztönzését. Ezt a transznacionális nagyvállalatok világgazdasági súlya is indokolja, rájuk jut a világkereskedelem kétharmada.

A gazdasági érdekek érvényesítéséhez különösen a fejlődő világban van szükség a **külpolitikai és külgazdasági politikai támogatásra**. A piacgazdaságba való átmenet után megszűntek a fejlődő és a volt szocialista országokkal korábban kötött államközi szerződések, amelyek kedvező feltételeket teremtettek magyar vállalatok számára nagy megrendelések elnyeréséhez. Az államközi szerződéseket helyettesítik a nemzetközi versenytárgyalások, azokon belül is a nemzetközi pénzügyi szervezetek (Világbank, EBRD stb.) által kiírt tenderek, amelyek igen jelentős volumenű piaci szegmentumot képeznek. Az ezekről történő információszerzésben, a döntéshozók tájékoztatásában, netán befolyásolásában, általában a magyar vállalatok által beadott ajánlatok menedzselésében a magyar külpolitikának és külgazdasági politikának is célszerű szerepet vállalnia.

A pénzügyi kapcsolatokat elsősorban a világgazdaság fő pénzügyi centrumaival kell bővíteni. A hitelesség és a bizalom valódi próbái ezek a területek.

2.1.5. A monopóliumok, az erőfölénnyel való visszaélés elleni fellépés

A monopóliumok elleni hangzatos fellépés ellenére az erőfölénnyel történő visszaélés egyes hazai gazdasági szektorokban jellemző, ami gátolja a gyengébb piaci erejű vállalkozások fejlődését. Ez a jelenség adta az Orbán-kormány által bevezetett különadók ideológiáját. Erre a piactorzító kinövésre a valódi megoldást azonban elsősorban **nem az erőfölénnyel elérhető extra jövedelem adóztatása, hanem a jelenséget visszaszorító szabályozás, illetve fokozott ellenőrzés, továbbá az állam és az érintett szektorok önkorlátozó megállapodásai adhatják.** Szükséges a kormányközeli cégek erőfölényes helyzetének megszüntetése, a kliensrendszer felszámolása is, hiszen manapság **a versenyt leginkább maga az állam korlátozza**, alig van valódi közbeszerzés (már a feltételekkel kizárják a potenciális versenyt), illetve az elszámolási és a kifizetési rendszereken keresztül is folyamatos nyomás alatt tarthatják a nem „udvari” beszállítókat (sőt, gyakran ki sem fizetik a kivitelezőket, megvalósítókat, így többéves pereskedésre kényszerítve őket). Mivel a versenykorlátozás a korrupció melegágya, ezért is célszerű az átlátható és szabályozott keretek közötti verseny.

A Versenyhivatalnak és a különböző fogyasztóvédelmi hatóságoknak feladataikat hatásosabban kell ellátniuk. Meghatározott ügycsoportoknál ingyenes jogsegélyszolgálatokat célszerű működtetni a panaszosok segítésére együttműködve a civil szervezetekkel.

2.1.6. Beszállítói programok szervezése

A klasszikus **beszállítói programok jelenleg nem működnek**, egyes elemei itt-ott megtalálhatóak, de főleg hangzatos szavak pótolják. Amennyiben egy nagyobb beruházás megkezdődik, spontán módon megjelennek a beruházó beszállító-partnerei is, akik az új telephely környékén kívánnak megtelepedni. Amennyiben a beruházás helye egy ipari park, akkor ez a betelepülés általában zökkenőmentes. Problémát jelenthet a helyhiány, vagy ha az államnak egyéb prioritásai vannak (pl. Audi és a gönyűi kikötő). A nagy cégek (Audi, Mercedes) önállóan oldják meg a beszállítói programokat, jellemzően nem igényelnek ehhez állami segítséget. **Amiben az államnak szerepe lehet, az a konkrét, beszállításra később alkalmassá váló cégek „feltuningolása” lehet.** Ennek során gyakran **informatikai megoldások** kialakítását kell csak támogatni, esetleg a **dolgozókat és a menedzsmenetet kellene továbbképezni.** Más esetekben konkrét beruházásra van szükség. Itt is hatékony lehet egy „projekt felelősi” rendszer, ahol a kijelölt személy felel a beszállító megfelelő felkészítéséért, a pályázatok

elkészítéséért, az Irányító Hatóságokkal és az egyéb szervekkel való gördülékeny kapcsolattartásért. Az ilyen projekt felelősi előterjesztéseket **sonon kívül** kellene az államigazgatásnak és az IH-knak kezelniük. A külföldi, újonnan megtelepülő beszállítókat kezdetben a javasolt ITDH-hez hasonló ügynökség kezelhetné, majd konkrét beruházási döntés után önálló projektfelelőst kaphatna a beruházó. Ezzel valóban jelentősen felgyorsítható lenne a beruházási folyamat és a beszállítóvá válási folyamat is.

A beszállítás sajátos formája a hazai termelés nagy kereskedelmi láncok részére történő értékesítése. Mivel itt gyakori az erőfölénnyel történő visszaélés egyrészt ezt korlátozó **állami szabályozásra és hatásos versenyhivatali fellépésre**, másrészt főleg a hazai kisebb élelmiszertermelők értékesítési lehetőségeit javító **szakmai megállapodásokra, támogatott logisztikára** van szükség. Ugyanakkor a hazai beszállítóknak a keresletnek megfelelő (mennyiségű, minőségbiztosítású, választékú, ütemezésű, stb.) termelésre kell képesnek lenniük, a magas követelményekhez történő „felnövést” a kvv-szektor segítése keretében az államnak támogatnia kell.

2.1.7. A közlekedési infrastruktúra fejlesztése, a közösségi közlekedés jelentős korrekciója

A gazdasági növekedésre lényeges mértékben hat a közlekedési viszonyok helyzete. A közlekedési infrastruktúra fejlesztési lehetőségeit, a folyó működés közpénzekből történő részbeni finanszírozását ugyanakkor lényegesen behatárolja a szűkös költségvetési mozgástér, emiatt is elkerülhetetlen ezen a területen bizonyos átalakítások megvalósítása.

Áruszállítás szempontjából **a gyorsforgalmi úthálózat kifejezetten fejlett.** Az **alárendelt** utak állapota viszont elmaradott, **ezek fejlesztésére önálló program kialakítása indokolt.** A vasúti pályahálózat állapota rossz (lassú), noha a pálya-ellátottság (mintegy 7500 km) nemzetközi szinten is nagyon magas. **Vízi** szállításra a Duna a változó és kiszámíthatatlan vízállás miatt csak korlátozottan használható; a teherszállító hajók kvázi folyamatos közlekedésének biztosítása rendkívül költséges lenne és gazdaságilag sem indokolt. A **Budapest Airport** infrastruktúrája nemzetközi színvonalú, jelenlegi és tervezett kapacitásai jelentősek, de megközelítése múlt századi.

A vasúti áruszállítás jelentős versenyhátrányban van a fuvarozási piac mintegy kétharmadát birtokló közúttal szemben, mivel a legtöbb árucsoport esetében drágább és lassabb. Előbbi részben annak is köszönhető, hogy a közúti fuvarozók az externális költségek (pl. környezetszennyezés, autópálya fizikai igénybevétele stb.) csak egy részét fizetik meg. **Indokolt a használatarányos, reális e-útdíj mielőbbi bevezetése,** mivel ez egyfelől igazságosabb rendszert eredményez, mérsékli a vasút versenyhátrányát, s nem utolsóként: költségvetési bevételt jelent. Emellett **csökkenteni szükséges a vasúti pályahasználati díj mértékét,** mivel az nemzetközi összehasonlításban nagyon magas, s hosszú távon ellehetetleníti a hazai vasúti fuvarozókat. A pályahasználati díj **a pályavasúti költségek alapján kerül kiszámításra, így ennek csökkentése kiemelten fontos,** s nem csak a vasúti áru fuvarozás miatt; a MÁV-Start veszteségének nagy része is ebből adódik.

A közlekedési vállalatok jellemző állami-önkormányzati tulajdona, illetve a közösségi közlekedési szolgáltatások megrendelésének lehetősége módot ad a gazdasági racionalitásnak megfelelő változások kidolgozására és végrehajtására. Ehhez a jelenlegitől eltérő autóbusz-menetrend és az utazási igényekhez jobban igazodó autóbuszpark szükséges.

Alapelv, hogy a közösségi közlekedéssel történő elérhetőséget továbbra is minden település számára biztosítani kell. Olyan járási buszmenetrendeket kell **összehangoltan** megteremteni megfelelő normatív támogatással (biztosítva a buszvezetők bérköltsége mellett az üzemanyagköltséget és az amortizációt is), melyek egyúttal **ráhordanak** a legközelebbi fontosabb vasútállomásra (összehangolt menetrenddel), ami költséghatékonyabban lenne fenntartható, magasabb szolgáltatási színvonal mellett.

A gazdaságilag indokolt változtatások akkor megvalósíthatóak, ha sikerül a szükségesnek látszó változásoknak - adott esetben átmeneti kompromisszumokkal - **megnyerni a társadalom többségét. Valójában nemcsak ésszerűsíteni kell, hanem az érintettek számára a jelenleginél minőségileg jobb szolgáltatást kell (és lehet!) nyújtani. Nem egyszerűen az átalakítási javaslat szakmai kidolgozása a feladat, hanem ezt olyan módon, olyan szervezeti és egyeztetési keretek között kell előkészíteni, amelyek a lehetséges mértékben a helyi adottságokhoz igazítja a részletek kimunkálását, és ezzel az érintetteket előnyösebb helyzetbe hozva a változásokat elfogadhatóvá teszi.** Szervezeti értelemben az előkészítésnek többféle megoldása lehet. Mindenképpen időt kell adni a munkára, így az átállás célszerűen a 2015 őszi menetrendtől indítható, valószínűleg több lépcsőben.

A strukturális átalakuláshoz igazodva kell megújítani a közlekedési vállalatok működését, részben a hatékonyság javítása, részben a működés pénzügyi feltételeinek felülvizsgálata révén.

A **helyi tömegközlekedési vállalatoknál**, ahol a hatékonyabb működést elsősorban a központi költségek csökkentésével és egy átdolgozott járatszervezéssel lehet elérni, valamint a járműpark komplex fejlesztésével (esetleg a hazai háttérpar bevonásával!). **A BKV-ra külön, valós és hiteles program kell.** Célszerű kezdetben egy hipotetikus (a járműállomány új értéken való nyilvántartása mellett) amortizációs szintet biztosítani, ami a tényleges beszerzések után átalakulhat valós amortizációvá. Mindehhez igazodva kell kialakítani a fenntartható finanszírozási modelleket.

2.1.8. Regionális sajátosságok érvényesítése

Magyarországon a **gazdasági fejlődés állami segítése térségenkénti megközelítést is igényel.** Ennek során kell érvényesíteni a regionális különbségek mérséklését szolgáló intézkedéseket is.

A keleti és a déli országrész gazdasági értelemben még mindig jelentős lemaradásban van az ország többi részétől. A jövedelmi átlagokban mutatkozó különbségek elsődleges forrása a munka hiánya, valamint a térségben elérhető munkák gyakran alacsonyabb értéktermelése. Ugyanakkor az egyes országrészekben, illetve a régiókon belül is jelentős különbségek vannak.

A regionális különbségek fokozódásának mérséklése és különösen a halmozottan hátrányos helyzetű térségek leszakadásának visszafordítása többirányú lépéseket indokol.

- Az **egyik** beavatkozási módszer a **regionális fejlesztési tervek** rendszere, az ezek keretében (illetve más területeken) megvalósuló **EU által finanszírozott programok** végrehajtása. Az EU források mellett az **MFB**, illetve a hitelgarancia-nyújtó, kockázati tőke befektető szervezetek közreműködése is kívánatos.
- A regionális különbségek mérséklődését segítheti a szélesen értelmezett **infrastruktúra országos fejlesztése**, a vizsgált időszakban különösen az **úthálózat** és a **közösségi közlekedés** fejlesztése, továbbá a **szélessávú internet elérés** javítása. A kisebb települések munkanélküliségi rátáját az ingázás feltételeinek (költségek, infrastruktúra, menetrend stb.) javításával lehetne csökkenteni, viszont ahhoz, hogy a „felvevő” városokban egyúttal ne növekedjen az állástalanok száma, új munkahelyekre is szükség van.
- További beavatkozási lehetőség a különböző **adókedvezmények**, speciális gazdasági térségek kijelölése, befektetési környezetet javító **sajátos szabályok** alkalmazása, amelyek segíthetik az ide irányuló tőkeáramlást, illetve munkahelyteremtést.

Eltérő regionális programokra van szükség Kelet-Magyarországra, Nyugat-Magyarországra, Dél-Dunántúlra és Budapestre. A **Balaton** térségére egy **egységes** fejlesztési program kidolgozása indokolt.

2.1.9. A KKV-szektor segítése

A 250 főnél kevesebbet foglalkoztató, **kkv-körbe tartozó vállalkozások aránya** (a mikrovállalkozásokkal együtt) **az összes vállalkozásban 99,9%, arányuk a foglalkoztatásban 72%**, hozzájárulásuk a hozzáadott értékhez 54% és az **exporthoz 25%**. A kkv-szektor tehát **számszerűen hatalmas**, de rendkívül **sokszínű**. A szektorban **alacsony az átlagos termelékenység és gyenge az exportképesség**.

A kkv-szektor gyenge versenyképessége Magyarországon és más országokban is (de nem mindenben) krónikus jelenség. A versenyképességet rontó feltételek azonban Magyarországon egyre szaporodnak, mert 2010 óta növelik a vállalkozók költségeit az áthárított válságadók, a tovább emelkedő minimálbér, a garantált bérminimum, a növekvő adminisztrációs terhek, s újabban a brutális tranzakciós illeték. A költségek emelkedése kumulatív hatásokkal jár, mert jelentős vásárlóerőt von el, s ez az államnak is bevételkiesést okoz.

A kkv-szektor versenyképessége –, amely a gazdaság és a foglalkoztatás növekedésének feltétele – nagymértékben az általános gazdaságpolitika függvénye. **Előretételek, szakmailag meggyőző erejű és a piaci szempontok érvényesülését előtérbe helyező gazdaságpolitika az alapfeltétele a kkv-szektor boldogulásának, versenyképessége javulásának.** Ennek hiányában a szakpolitikai eszközök – amelyek egyébként fontosak – csak alacsony hatékonysággal képesek működni. Világosan kell látni, hogy a **nálunk nagyszámú mikrovállalkozás** – ezen belül **gyakran kényszervállalkozás** – döntő része **fontos szerepet tölt be az érintett vállalkozók megélhetésének a biztosításában** (és ezzel tehermentesíti a szociális rendszert), **de nem képes gazdasági szempontból komolyabb fejlődésre, bővülésre.** A gazdaságpolitikának egyrészt **ésszerű mértékben védenie és erősítenie kell a mikrovállalkozások fennmaradásához szükséges feltételeket**, másrészt **aktív közreműködésével főleg a fejlődésre képes vállalkozásokra indokolt koncentrálnia** (némi eltérő módszerekkel a közép- és nagyvállalkozásokra és a fejlődésre és bővülő foglalkoztatásra képes kisvállalkozásokra nézve).

Az egyébként is gyenge magyar **kkv-k döntő hányada vergődik**, nem kis részben a láncartozások miatt kritikus finanszírozási helyzetben van. Különösen igaz ez a belföldi piacból élőkre, azon belül különösen az **építőipari, turisztikai, fuvarozó és logisztikai**, valamint az **ingatlanszektorban** tevékenykedő cégekre. Egyes szektorokat erősen sújt a jelentős olajár-emelkedés, a komolyabb cégek egy jelentős köre a svájci frank erősödése miatt került nehéz helyzetbe. Az exportpiacokon szereplő cégek (amelyek amúgy jobb helyzetben vannak) életét nehezíti, hogy a válság a külpiacok keresletét is lenyomta és egyre erősebb a globális verseny. A forint gyengülése, illetve az árfolyam jelentős ingadozása is kedvezőtlenül hat a vállalkozásokra. Mindezek miatt egyre több szektor kerül a **pénzügyileg kockázatos** kategóriába, ami **korlátozza a finanszírozási forrásokhoz való hozzájutást**. A téves gazdaságpolitika miatt a **szürkülés és feketedés** jellemző ebben a szektorban.

Az EU kohéziós alapjának rendelkezésre álló fejlesztési forrásai a jelenlegi struktúrában és a ma érvényben lévő szabályozás mellett a vállalkozások elenyésző körének segíthetnek. A források felhasználását nem terelik világosan összehangolt gazdaságpolitikai célok. A Széchenyi Terv a célok túlságosan széles spektrumát fogja át, amibe gyakorlatilag minden belefér, s a pályázati így a lehetőségekből leginkább a bennfentesek húznak rövidtávon hasznot.

Elsősorban a következő területeken lenne szükség az állam **beavatkozására**, amelyek megkönnyítenék a kis- és középvállalatok helyzetét:

- fontos feladat az egyébként életképes vállalkozások likviditását hátrányosan sújtó **lánc tartozások csökkentése**, ezzel kapcsolatban a bankokkal szorosan együttműködve (az EU ajánlásainak figyelembe vételével) cselekvési program kidolgozása;
- **a banki hitelezés fellendítése**, ami alapfeltétele a kkv-szektor élénkülésének, hiszen számukra alig van alternatív finanszírozási forrás. A kkv-k hitelképességének fokozása is komplex cselekvéseket követel, melynek fontos faktorai **az állami garancia intézmények megerősítése** és rugalmasabb működése, **kamattámogatási konstrukciók alkalmazása**,
- **a Széchenyi Kártya további működtetése**, a tartós tőkekihelyezést nyújtó tőkealapok kínálatának és üzleti konstrukcióinak a bővítése,
- **a piacra lépést támogató konstrukciók működtetése**,
- **az egyszerű normatív feltételeknek való megfelelés esetén automatikus beruházás-finanszírozást nyújtó EU-programok szerepének növelése**,
- **új finanszírozási megoldások** bevezetése és támogatása,
- **a foglalkoztatás költségeinek csökkentése**,
- a vállalkozások mozgásterét alapvetően meghatározó **szabályozási környezet stabilizálása**,
- **az állami bürokrácia csökkentése**, ennek révén a vállalati adminisztráció egyszerűsítése
- **képzés, tudás-transzfer segítése**.

Ezeket a követelményeket integrálva **hosszabb távon következetesen érvényesülő stratégiára** van szükség a kkv-szektor tartós élénkülése és versenyképességének növelése érdekében, amely elsősorban az **üzleti környezet javítására** összpontosít. Idetartozik a külföldi tőke vonzásával kapcsolatos feltételek javítása, az oktatás és szakképzés korszerűsítése (a színvonal emelése, a vállalkozói készségek, ismeretek szélesebb körű és jobb minőségű oktatása, a szakképzésnek a munkaerő piaci igényekhez való igazítása), a vállalkozások számára fontos infrastrukturális feltételek javítása. **A vállalkozásfejlesztésnek ezekre, és nem az állami források elosztására kell koncentrálni.** A kis- és középvállalatok számára az **exportpiacokon** való részvétel, a külpiacok bővítése világszerte egyre inkább kényszerré válik. Most az látszik, hogy középtávon Magyarországon nem lesz húzóerő a belső kereslet, exportpiacok nélkül nem tudnak előremenni a cégek.

Az exportáló kisvállalatoknak nehézséget jelent a finanszírozás, a piacok ismeretének hiánya. Számukra magasak a fajlagos szállítási költségek, kicsi az exportálható javak mérete, magasak a vámok és más kereskedelmi korlátok, bonyolultak a vámeljárások, jelentősek a nyelvi és kulturális korlátok. Ezért nemzetközileg általánosnak mondható az üzleti szektor exportképességének növelésében való állami szerepvállalás. Ennek keretében elsősorban a következőkre kell összpontosítani:

- **exportfinanszírozás és exporthitel biztosítása** kedvezményes feltételekkel közép- és hosszú távra. Célszerű az Eximbank, a MEHIB, valamint a kkv-szektor exportfinanszírozásában jelentős szerepet játszó bankok több évtizedes szakmai tapasztalatainak felhasználása e tevékenység továbbfejlesztéséhez. Az Eximbank tevékenységében elsősorban a környezetünkben lévő fókussterületekre indokolt koncentrálni;
- **a külkereskedelmi képviselők erősítése**, a fő kereskedelmi partnereknél kamarai képviselők hálózatának létrehozása, a külkereskedelemben jártas szakértők bevonásával;
- **információs kiadványok**, az exporttevékenységet segítő útmutatók (különösen a távolabbi piacokról) közreadása;
- **az exportot elősegítő, alapszolgáltatásokat nyújtó központilag szervezett ügynökség létrehozása**, amely mellett esetleg regionális és/vagy ágazati kereskedelmi ügynökségek, vállalkozások jönnének létre állami kezdeményezéssel. Ez utóbbiak - kezdetben némi állami tőkével, de magántőke bevonásával, majd az állami támogatást fokozatosan csökkentve önjáróan, üzleti alapon működve- nyújtanának akár egyénre szabott, vagy vállalatcsoportok számára hasznos üzleti szolgáltatásokat,

- **a nemzetközi kereskedelemfejlesztési célú rendezvényeken, vásárokon való minél szélesebb körű aktív részvétel támogatása.**

Az eszközrendszer fejlesztése az érintettek széles körét bevonó, felmérésekre támaszkodó elemzéseket és gondos szakmai előkészítést igényel. Szükségesek a gyakran mellőzött hatásvizsgálatok és az érintettek véleményének kikérése, mert az eddigi tapasztalatok szerint a kkv-szektor exportképességét segíteni szándékozó eszközök alkalmazása terén jelentős állami forrásokat lehet elherdálni.

2.2. A foglalkoztatás elősegítését szolgáló közvetlen lépések

A gazdasági növekedés, a beruházások beindulása a munkahelyek megőrzését és új munkahelyek létrejöttét segíti elő. Ugyanakkor szükség van olyan külön állami intézkedésekre is, amelyek közvetlenebbül is segítik e folyamat kibontakozását, munkahelyek megőrzését és létrejöttét.

2.2.1. A foglalkoztatáspolitikai hangsúlyai

A foglalkoztatás politikában **kiemelt feladat** a következő néhány évben:

- **a pályakezdők, de általában is az iskolázott és szakképzett fiatalok legális álláslehetőséghez juttatása,**
- **az iskolarendszert alacsony képzettségi szinten elhagyó, szakképzetlen fiatalok újratermelődésének mérséklése, megakadályozása.**

Egyfelől a fiatalok esetében javítani kell a természetbeni juttatások színvonalát (pl.: az oktatás-képzés, az önismeret, a társadalmi, gazdasági lehetőségek megismertetése területén), ezzel párhuzamosan meg kell szüntetni a megélhetési tanulás csatornáját. A fiatalok sikeresebb iskolarendszerű és munkaerő-piaci szakképzése érdekében széles körben kellene alkalmazni a szakmai gyakorlat, és **munkáltató által fizetett ösztöndíj** rendszerét. Az ilyen célokra történő ráfordításokat, illetve azok egy részét **az állam valamilyen formában visszatéríthetné** a munkáltatóknak. Ilyen módszerekkel közeledhetne egymáshoz a munkaerő-kereslet és -kínálat szerkezete.

A többszörösen hátrányos helyzetű társadalmi csoportok (pl.: romák, megváltozott munkaképességűek) esetében célszerű lenne megfontolni **a kollektív felemelkedés eszközrendszerének** alkalmazását is. Bár ez vitatott, azonban sikeres külföldi példák azt igazolják, hogy „a hasonló vonzzák egymást” szociálpszichológiai elvére alapozva a hasonló helyzetben lévő fiatalok (és idősebbek) szakképzését, munkához juttatását kellene és lehetne megoldani, s ez segítené a társadalomba való kölcsönösen kedvező beilleszkedésüket. Így pl. sikeres lehet egy cigány önkormányzat által szervezett képzés, vagy akár ezt követően egy általuk szervezett, a képzésre építő vállalkozásindítás is.

Az **idősebb korosztályok** arányának növekedése célzott ráhatást igényel a munkáltatók magatartására. **Nagyon káros** az állam foglalkoztatatói szerepében megvalósuló életkor szerinti diszkrimináció (a köztisztviselők, közfoglalkoztatottak mérlegelési lehetőség nélküli nyugdíjba küldése 62 éves korban, miközben a nyugdíjkorhatár folyamatosan növekszik). Ezekkel az intézkedésekkel jelentős szellemi potenciálról, munkatapasztalatról mond le az állam, és rossz üzenetet küld a versenyszféra munkáltatóinak is, miközben a verbális intervenciók során és a nyugdíjrendszer változtatása kapcsán pont saját gyakorlatával ellentétes magatartást vár el. **Ezeket az intézkedéseket vissza kell vonni.**

A munkaerő-kereslet jól kitapinthatóan a szakképzett, nyelveket tudó, számítástechnikai ismertekkel bíró, jól kommunikáló, a munkáltatóhoz lojális magatartást tanúsító, rugalmasan alkalmazkodó munkaerő iránt növekszik. A munkahelyi követelmények az egyszerűbb munkák

esetén is folyamatosan emelkednek, már nemcsak a szakmai hozzáértés szempont az alkalmazás során, hanem a munkakultúra, a fegyelem, az alkalmazkodási képesség is. Ez viszont a megfelelni képtelen munkaerő-tartalék számára csökkenti az esélyeket a társadalmi munkamegosztásba való bekapcsolódásra. Ezért a foglalkoztatáspolitikai eszközrendszer fejlesztése során ezekre a szempontokra a korábbinál jóval nagyobb figyelmet kell fordítani.

A közhiedelemmel ellentétben a válság előtt (2008-ban) a napi ingázók száma meghaladta a szocializmusban tapasztalt legmagasabb mértéket, és az alacsonyabb foglalkoztatási színvonal következtében aránya magasabbá is vált. A munkavállalók hajlandók áldozatokat vállalni a munkahelyért, főleg a jó munkahelyért. A napi ingázás további terjedése érdekében jelentősen javítani kellene a tömegközlekedési viszonyokon, jelentősen oldani kellene a sugaras közlekedési hálózatból adódó feszültségeket. A **hosszabb ideig tartó ingázás** mértéke is jelentősen (vissza) emelkedett a 2000-es évtized második felére. Változatlanul **alacsony a lakóhelyváltózással együtt járó migráció** az ingatlanpiac sajátosságai miatt. Érdemes lenne elgondolkodni **a fővárosban és a nagyvárosokban meglévő használaton kívüli**, gyakran gyenge minőségű **lakásállomány** mobilizálási lehetőségein munkaerő-piaci érdekből, hiszen itt található a legtöbb, széles skálán mozgó üres álláshely is.

Elkezdődött korábban **az integrált foglalkoztatási és szociálpolitikai rendszer** kialakítása a fejlett ipari országok példáját követve. Ez a folyamat még csak kezdeti eredményekhez vezetett, azonban a 2010-es választás nyomán más koncepció érvényesült. 2014-től **át kellene állni az integrált problémakezelésre**, mert hosszabb távon csak ez vezet eredményre. A munkaerő-piacról kiszorultak igen heterogén állományt képviselnek, ezért differenciált eszközrendszerre van szükség a munkaerő-piacra történő visszasegítésükhöz.

Nemzetközi összehasonlításban Magyarország fajlagosan keveset költ a munkanélküliségi ellátásokra. A válság kitörése óta az EU-országok zöme növelte ilyen irányú kiadásait, szemben Magyarországgal. Feltétlenül szükséges lenne a munkanélküliség kezelésére fordított kiadások mértékének és struktúrájának felülvizsgálatára. **A nemzetközi összehasonlításban rendkívül szűkmarkúvá tett ellátási rendszer felülvizsgálata** olyan módon célszerű, hogy **ne gyengüljön a készlet a munkaerőpiacra való visszakerülésre.**

2.2.2. Egyes speciális munkahelyteremtő vállalkozások, intézmények segítése

A foglalkoztatás bővülését célzott intézkedésekkel is segíteni indokolt. Például:

- Az **egészségügyben** érzékelhető foglalkoztatás növekedés valósulhat meg, ha a bérvizonyok alakulása és a szabályozás változása a 8 órás (és nem hosszabb) kórházi munkarendek szélesebb körű alkalmazásához vezet.
- Az **iskola előtti ellátások (bölcsőde, óvoda) területén** sok kísérlet történt a civil szféra bevonására. Ugyanakkor a tapasztalatok egyértelműek: fizetős alapon (még ha normatívát kapnak is ezek az intézmények) gyakorlatilag életképtelenek a vállalkozások, illetve jelentős kiegészítő szolgáltatások mellett a jómódúak számára nyújtanak szolgáltatásokat (idegen nyelvi képzés, lovaglás, úszás stb.). Ugyanakkor jórészt **állami feladat ezen intézmények megerősítése, az állandósult hiányhelyzet felszámolása. Amennyiben minden jelentkezőt, akinek szülei igazoltan dolgozni mennének vissza, felvennének, közvetlenül és közvetetten is javulhatna a foglalkoztatási helyzet** (és az érintett családok anyagi helyzete). Elképzelhető, hogy a nagyobb munkáltatók szervezzenek ilyen intézményeket.
- A szociális és az egészségügyi rendszer jelenleg **párhuzamosan működtet kapacitásokat az idős emberek ellátására**, az intézményrendszer racionalizálásával a szolgáltatások mennyisége (és a foglalkoztatás) növekedhet.

- Jelenleg **megoldatlan a jelentős keresletet megtestesítő otthoni idősgondozás és gyermekfelügyelet, illetve más személyes szolgáltatások iránti igények** jelentős részének a **legális kielégítése**. Ez jelentős mértékű képzetlen munkaerőt köt le ma is a **feketegazdaságban**, azonban a jelenlegi szabályozási környezet áttörhetetlen gátat képez ennek legalizálása előtt. **Ezen változtatni kellene és így bővíthető a foglalkoztatás.**
- A **versenyszférában** kismértékben, kiegészítő jelleggel **hozzájárulhat egyes társadalmi csoportok foglalkoztatásához az állami támogatás (valószínűleg a járulékfizetésre vonatkozóan)** is, ha annak mértéke eléri a foglalkoztatók ingerküszöbét (bár ha nincs kereslet a termelt/szolgáltató cikkek iránt, illetve, ha lenne kereslet, de nincs megfelelő munkaerő, akkor a könnyítés mit sem ér).
- A nagyobb beruházásokhoz kapcsolódóan sokféle támogatást kapnak a cégek. Ezekhez a jövőben az eddigieknél inkább **társíthatók lehetnek foglalkoztatási előírások.**
- Az EU-forrásokból finanszírozott projektek eredményeit többféle módon is megkísérelték terjeszteni, ezek nonprofit berkekben ismertek, általánosan azonban kevésbé. **A nonprofit szektor legjobb foglalkoztatási programjait érdemes lenne ismétellen „leltározni”, s a legéletképesebbeknek tűnök számára a folyamatos működést és a módszer átadás lehetőségét biztosítani.**
- **A zöldgazdaságban** (pl. biomassza, geotermikus energia, zöld építés, recycling) **komoly foglalkoztatási potenciál van**, és az ennek kihasználására irányuló törekvéseket a mostani válság világszerte felerősítette. Ennek a felismerése különösen igaz Magyarország számára, ahol **a zöldgazdaság egyes szegmensei a képzetlen munkaerő számára is munkalehetőségeket kínálnak.** Tipikusan ilyen a mező- és erdőgazdasági hulladékok újrahaznosítása, vagy a geotermikus energiára épülő intenzív zöldségtermelés. Az állam az üzleti szereplőket arra ösztönözhetné – pl. regionális derogációkkal, a vállalkozóknak nyújtott átmeneti kedvezményekkel, adminisztrációs könnyítésekkel – hogy befektetéseiket az érintett területekre koncentrálják.
- A zöldgazdaság fontos szereplői világszerte a helyi önkormányzatok, a kkv-szektor és az oktatási-kutatási intézmények. Szereplésüket, együttműködésüket **kézikönyvek, vagy a jó példák megismertetése segítené, amibe szakembereket, oktatókat, gyakorlott üzletembereket célszerű lenne bevonni.** (Sor kerülhet a lakótelepi épületek szigetelésére, az ablakok cseréjére, vagy a geotermikus energiával fűtött üvegházakra, a különböző hulladékok, pl. erdei szemét, kommunális hulladékok, e-hulladék stb. gyűjtése, szelektálása és esetleg helyben történő feldolgozása stb.).
- Szükség van emellett az egyes **alacsony foglalkoztatású régiókra irányuló, célzott komplex üzleti csomagok** kidolgozására is. Ezek a kitermelésre, tárolásra, szállításra, piacutatásra, képzésre stb. terjednének ki. Segítségükkel az állami támogatások és deregulációk olyan szegmensekre irányulhatnak, amelyek legjobban megfelelnek a fenntartható foglalkoztatás növelése céljának. Mindezt a folyamatot a foglalkoztatáspolitikát a szükséges, esetleg a megszokottól eltérő **rugalmas képzésekkel** és megoldásokkal segíthetné (tekintettel arra, hogy a potenciális munkaerő egy része még a 8 általánossal sem rendelkezik, vagy éppen csökkent munkaképességű). Ez a munkától elszokott idősebb, vagy a munkaerőpiacra még ki sem lépő fiatalabb munkavállalók munkaerőpiacra való fokozatos bevonását tenné lehetővé.

2.2.3. Az átképzések, az egész életen át tartó tanulás támogatása

Az átképzések támogatása (,amellyel részben a meglévő munkaerő képességeit fejlesztik, részben a munkanélkülieknek próbálnak piacképes szakmát adni) jelenleg a munkaügyi központokon keresztül folyik. Az átképzést követően viszont **a végzettek az elhelyezkedésben már semmilyen segítséget nem kapnak!** Ezen változtatni kellene: **a munkaügyi kirendeltségeket hivatalból ügynökséggé kellene átformálni, ahol az átképzés után tartósan elhelyezkedettek után akár többletjuttatást is kaphatnának az alkalmazottak.** Ugyanígy az ügynökség a helyi alkalmi munkaerőpiac szervezője is

lehetne (akár kisebb, 1-2 napi munkára is szervezve dolgozókat – ahogy ez Nagy-Britanniában is működik).

Az átképzési programok jelen formájukban sajnos főleg a képző vállalkozások számára jelentenek üzleti lehetőséget, a végzettek elhelyezkedését tekintve előrelépés ritkán mutatható ki. A már foglalkoztatottak esetében nem kétséges, hogy célszerű az át- és továbbképzések támogatása, különösen a nyelvoktatásé. Ugyanakkor gyakori, hogy olyan képzésekre is szükség lenne, amelyek nem adnak formális végzettséget, de mégis növelik a foglalkoztatottságot. Ezt pedig legjobban maguk a vállalkozások tudják. **Igy célszerű minél inkább összekötni az átképzéseket a foglalkoztatókkal, ennek érdekében visszaállítani a vállalati saját vagy megrendelt képzések levonhatóságát a szakképzési járulékból.** Ugyanakkor növelni kell az ellenőrzést is, hogy a képzések valóban megtörténjenek, illetve a túlárazást el lehessen kerülni.

Az Európai Unió lisszaboni stratégiájának egyik kulcseleme **az egész életen át tartó tanulás** európai térségének kialakítása. Ez a program központi szerepet tölt be a versenyképességre, foglalkoztathatóságra, társadalmi befogadásra és az aktív állampolgárságra irányuló törekvésekben. A felnőttképzésnek egyaránt kell gazdasági és társadalmi célokat szolgálnia.

Gazdasági cél: a népesség minél nagyobb arányban szerezze meg **a többféle és jobb munkahelyhez szükséges kompetenciákat** (tudás, kreativitás és innováció) és folyamatosan frissítése azokat.

Társadalmi cél: a társadalmi egyenlőség, **kohézió elősegítése**, a kirekesztődési folyamat visszafordítása. A különféle okokból (korai iskola-elhagyók, bevándorlók stb.) a képességekben, készségekben lemaradók kirekesztődhetnek a társadalomból. **A felnőttképzés a kirekesztődési spirál ellenszere, azaz a társadalmi befogadás eszköze lehet. A felnőttképzésnek nemcsak az egyén foglalkoztathatóságát, hanem személyiségének fejlesztését is szolgálnia kell.**

Magyarországon a felnőttképzés két formáját különbözteti meg a jogi szabályozás és a gyakorlat: az **iskolarendszerű és iskolarendszeren kívüli felnőttképzést.** Az iskolarendszeren kívüli felnőttképzésben alapvetően a piaci modell érvényesül, amelyben **az állam felelőssége e piac átláthatóvá tétele, minőségi követelmények meghatározása és azok kikényszerítése**, valamint a fogyasztók megfelelő védelme.

A képzésben **alulreprezentáltak** azok a munkaerő-piacon hátrányos helyzetben lévő rétegek, amelyeknek legnagyobb szükségük lenne a kompetenciáik fejlesztésére. Megfigyelhető, hogy **nagyobb eséllyel tudtak elhelyezkedni azok az álláskereső, akik maguk választották ki a számukra megfelelőnek látszó képzést, mint azok, akik a munkaügyi központok által felajánlott képzésbe kapcsolódtak be**, amit magyarázhat az is, hogy a maguknak átképzési tanfolyamot választó munkanélküliek általában motiváltabbak a képzésben. Költséghatékonysági szempontból **a munkaügyi kirendeltségek által ajánlott képzések kevésbé hatékonyak a befogadott és a munka mellett folyó képzésekkel szemben.** Az EU-n belül Magyarországon a leghosszabb a felnőttképzésben eltöltött idő.

A hazai **felnőttképzés legsúlyosabb problémái** és az ezekből adódó teendők az alábbiak:

- Magyarország a felnőttképzési stratégiai célértékeket illetően **elmaradásban van** az EU tagállamaihoz képest: az egész életen át tartó tanulásban a magyar 25-64 éves népesség mindössze egyharmada vesz részt az EU átlagához képest, s ezzel az EU-országok rangsorában az **utolsó** helyet foglalja el. **Ezért növelni kell a felnőttképzésben résztvevők számát.**

- A felnőttképzés struktúrája és a képzésbe vontak száma **nem követi a halmozottan hátrányos helyzetűek** aktív népességben és munkanélküli regisztrációban megfigyelhető struktúráját. Magyarországon a **felnőtt korú népesség közel 16%-a funkcionális analfabéta**, nem képes az írás és olvasás képességét a mindennapi élete során ténylegesen használni. Emellett **a népesség több mint 30%-a alulképzett**, ami hátráltatja, hogy munkahelyet, szakmát, lakóhelyet tudjon váltani. A hazai felnőttképzés problémája továbbá, hogy **az alacsony képzettségű célcsoportok a lakóhelyükön nem juthatnak közvetlenül felzárkóztató képzésekhez**, mert ott nem kifizetődő a piaci szolgáltatás kínálata. A felnőttképzésen belül **a hátrányos helyzetű rétegekre irányuló, főleg falusi képzési programok indítására van szükség**, esetleg a **közszolgálati televízió** erre a körre célzott speciális Iskola TV műsorai is segíthetnek (integrált képzési modell kialakítása mellett, internet, távoktatás)
- A felnőttképzésen belül **a szakképzés és a szakmai továbbképzés a meghatározó**. A jogszabály említi ugyan az **„általános célú felnőttképzést”** is, de a gyakorlatban kevés olyan lehetőséget nyújt, amely biztosíthatná az ilyen jellegű képzések jelentős növekedését. Ezek a képzési formák lennének képesek **pótolni az alapképzettségbeli hiányokat**, ami pedig előfeltétele lenne a társadalmi hátrányok mérséklésének, ezzel együtt a felnőttképzés hatékonyságának. **Ezért az általános képzések arányát növelni kellene.**
- A felnőttképzés nem eléggé alkalmazkodik a tényleges képzési szükségletekhez. Ennek egyik metszete az a fent említett jelenség, hogy **a képzésre leginkább rászorulóknak nem jutnak be megfelelő arányban a képzési rendszerbe. Ez fokozottan jellemző az inaktívakra.** Az illeszkedési probléma másik metszete, hogy **a képzési kínálat nem alkalmazkodik elég rugalmasan a kereslet változásához.** Ezekben a kedvezőtlen tendenciákban változtatni kell.

2.2.4. A közteherviselés foglalkoztatást segítő változásai

A közteherviselési rendszer javasolt átalakítása közvetlenül is hozzájárul a foglalkoztatás bővüléséhez:

- **Az egyéni járulékok, illetve a személyi jövedelemadó változtatása az alacsonyabb bérű foglalkoztatásnál csökkentik a foglalkoztatás költségeit**, mivel elkerülhetővé teszik a bruttó bérek növelését, miközben a nettó bérek így is emelkednek.
- **A célzott járulékkedvezmények fenntartása** (a 2014-re kialakuló rendszer erőteljes átalakítása mellett) segíti a foglalkoztatási szempontból legérzékenyebb csoportok foglalkoztatását. Középtávon, a gazdasági növekedés beindulását követően mérséklődhetnek a foglalkoztatás általános járulékkerhei is.
- Az SZJA-rendszer progresszív jellegének visszaállítása csak olyan mértékben történik, hogy **a magas hozzáadott értéket termelő, viszonylag magasabb bérű munkahelyek létrehozása továbbra is versenyképes költség szinten maradjon** (ami a befektetési környezet alapvető javulása esetén fontos tökevonzó tényezővé válik).

2.2.5. A közmunkák szervezése

A munkanélküliség kezelésére arányaiban mindig is kevesebbet költött a magyar szociálpolitika, mint az EU-s átlag. Évek óta érelődött az elhatározás, hogy **a tartósan munkanélküliek számára nagyobb arányban szükséges foglalkoztatást biztosítani a segélyezések helyett.** Ennek jegyében született az „Út a munkához” program, ami a kormányváltást követően átmeneti szüneteltetés után, más néven újjáéledt. A közmunkákban résztvevők objektív (társági elhelyezkedés, közlekedési viszonyok, stb.) és szubjektív (iskolázottsági és szakképzettségi szint, életkor, egészségi állapot, munkakultúra hiánya stb.) jellemzői **nagyon kevés esélyt adnak arra, hogy az érintettek többsége a versenyszférában valaha is álláshoz tudjon jutni.** Ezért feltétlen helyes, hogy az állam tartson

fenn előre kiszámítható és kezelhető nagyságrendben közfoglalkoztatást, aminek forrását is előre, tartós biztonsággal kijelöli.

Ugyanakkor a közmunka alkalmazási területeit és a szervezési megoldásokat indokolt felülvizsgálni, az anomáliákat kiiktatni és a jó tapasztalatokat elterjeszteni. Arra kell törekedni, hogy a közmunka **minél inkább értéket teremtő legyen a közmunkások és a helyi közösségek megítélésében egyaránt.** Bővíthető az alkalmazás egyes állami tulajdonú vállalatok bekapcsolásával (ahol az ilyen jellegű munkák jól hasznosíthatóak). Így sok ember számára adhat lehetőséget olyan közmunka programok elindítása, mint például a rossz állapotú – nem gyorsforgalmi – **közutak javítása, karbantartása, fejlesztése** (Magyarországon a teljes úthálózat mintegy 200 ezer km, melynek több mint a fele burkolatlan). A közmunkákat monitoring-rendszerrel, azaz a munkát irányító és felügyelő szakemberek alkalmazásával célszerű szervezni.

A közmunka programok terjedelmét akkor lehetne racionálisan csökkenteni, ha meg lehetne akadályozni a fiatalok körében az ilyen foglalkoztatásra rászorulóknak újratermelődését. **Rájuk koncentrálva kell bővíteni a valódi foglalkoztatáshoz visszavezető programokat.**

3. A K+F+I, az informatika és az oktatási rendszer fejlesztése

Kidolgozásra kerül a József Attila és Táncsics Mihály Alapítvány által szervezett workshopokon, az ott megvitatásra kerülő - az alapítványok által felkért - szakértők anyagai alapján.

3.1. K+F+I

Kidolgozásra kerül a József Attila és Táncsics Mihály Alapítvány által szervezett workshopokon, az ott megvitatásra kerülő - az alapítványok által felkért - szakértők anyagai alapján.

3.2. Az informatika térhódítása

Kidolgozásra kerül a József Attila és Táncsics Mihály Alapítvány által szervezett workshopokon, az ott megvitatásra kerülő - az alapítványok által felkért - szakértők anyagai alapján.

3.3. Az oktatási rendszer nagyobb mértékű korrekciója

Kidolgozásra kerül a József Attila és Táncsics Mihály Alapítvány által szervezett workshopokon, az ott megvitatásra kerülő - az alapítványok által felkért - szakértők anyagai alapján.

4. Lehetséges ágazati politikák

A klasszikus ágazati politika idejétmúlt megközelítése a gazdaság- és fejlesztéspolitikának. Az **Európai Unióban** iparpolitika alatt **nem** a magyarországi hagyományoknak megfelelő **ipari ágazatok** fejlesztésére vonatkozó elképzelések rendszerét értik, hanem **az üzleti szektor működésének szabályozását, versenyképességének előmozdítását.** A gazdasági irányítás megkerülhetetlen feladata az ágazati verseny létének, a piacra lépés szabadságának biztosítása, monopóliumok, kartellek és más versenykorlátozó szerveződések visszaszorítása, beleértve a kapcsolódó és versenyző ágazatokat is. Az Európai Unió Ipari és Vállalkozási Főigazgatósága gazdaságfejlesztési szempontból keresztmetszeti témákat vizsgál: pl. a **jövő kulcstechnológiáit, a kulturális és kreatív iparokat, vagy a magas tudástartalmú szolgáltatásokat.** (Nem különbözteti meg a „termelést” és a „szolgáltatást”). Valószínűleg **előbb-utóbb érdemes lesz átállni ezekre a fogalmakra,** különösen, ha uniós forrásokat kívánunk megnyerni a hazai vállalkozásfejlesztésre.

4.1. Energia, zöldgazdaság

Kidolgozásra kerül a József Attila és Táncsics Mihály Alapítvány által szervezett workshopokon, az ott megvitatásra kerülő - az alapítványok által felkért - szakértők anyagai alapján.

4.2. Turizmus

Kidolgozásra kerül a József Attila és Táncsics Mihály Alapítvány által szervezett workshopokon, az ott megvitatásra kerülő - az alapítványok által felkért - szakértők anyagai alapján.

4.3. Logisztika

Kidolgozásra kerül a József Attila és Táncsics Mihály Alapítvány által szervezett workshopokon, az ott megvitatásra kerülő - az alapítványok által felkért - szakértők anyagai alapján.

4.4. Autóipar, gyógyszeripar és egészségipar

Kidolgozásra kerül a József Attila és Táncsics Mihály Alapítvány által szervezett workshopokon, az ott megvitatásra kerülő - az alapítványok által felkért - szakértők anyagai alapján.

4.5. Agrárpolitika

Kidolgozásra kerül a József Attila és Táncsics Mihály Alapítvány által szervezett workshopokon, az ott megvitatásra kerülő - az alapítványok által felkért - szakértők anyagai alapján.

5. A közteherviselési rendszer átalakítása

Az Orbán-kormány gazdasági kormányzásának kudarca jelentős részben a közteherviselési rendszerbe történt elhibázott beavatkozásokból fakadt. Különösen a magánnyugdíj pénztárak államosítása, a kiszámíthatatlan különadóztatások rendszerré tétele, az egykulcsos, első forinttól adóztató személyi jövedelemadó rendszer kiépítése, a járulékok adóvá silányítása okozott jórészt hosszan tartó károkat.

A jogbiztonság és a hitelesség alapelveinek megfelelően az új kormányzati politikát a közteherviselési rendszer jelentős kiigazításának törvénybe foglalásával indokolt megkezdeni, 2015-ös életbelépés mellett. Ennek keretében ki kell iktatni, illetve mérsékelni kell a különadókat, helyre kell állítani, sőt a tőkejövedelmekre is ki kell terjeszteni az SZJA rendszer progresszív jellegét, és a közterheket jelentős részben a befizetőket érintő közszolgáltatásokhoz kell kapcsolni.

5.1. A közterhek kapcsolata a befizetőket érintő szolgáltatásokhoz

A FIDESZ-kormány a közteherviselési rendszert úgy alakította át, hogy szinte minden közteher központi adóként kerül beszedésre, a közterhek fizetése és az érték járó szolgáltatások közötti kapcsolat minőségileg meggyengült. A magán-nyugdíjpénztárakba történő egyéni befizetés megszűnt, a munkaadók tb-járulékok helyett - ráadásul széleskörű kedvezményekkel eltérített- adókat fizetnek, a nyugdíjrendszer megroppantása után a bérek utáni járulékbefizetések és a majdani nyugdíj kapcsolata még bizonytalanabbá vált. A szuperbruttó kivezetése elfedi a teljes bérköltség és a nettó bérek valódi arányait. **Márpedig ha a foglalkoztatás közterheit csak közhatalmi alapon szedik be, ha nincs valós kapcsolat a befizetés és a szolgáltatás között, akkor ez a helyzet adóelkerülésre ösztönöz.** Ezért vissza kell térni a társadalombiztosítás elveihez, sőt a korábbiaknál erősebb kapcsolatot kell létrehozni a közterhek fizetése és a társadalombiztosítási szolgáltatások között. Ez a közteherviselés rendbetételének és a gazdaság kifejlesztésének egyik eszköze is. Ennek érdekében:

5.2. Az SZJA-rendszer fő struktúrája

A FIDESZ-kormány által egy válságidőszakban bevezetett, az adójóváírást megszüntető egykulcsos adórendszer társadalmilag elfogadhatatlan, gazdaságilag súlyosan káros volt. Az alacsonyabb bérű foglalkoztatás költségszintje irreálisan megemelkedett, növelte a szürkegazdaságot, miközben az átalakítás által végrehajtott jövedelemátcsoportosítás csökkentette a fogyasztást, a növekedés ellen hatott. Továbbá az SZJA-átalakítás jelentős lyukat ütött a költségvetésen.

Magyarország jelenlegi helyzetében csak egy progresszív jövedelemadózáshoz történő visszatérés mellett képzelhető el racionális és felelős költségvetési és gazdaságpolitika, a gazdasági stagnálás megszüntetése és igazságos társadalompolitika.

A 2015-től érvényes SZJA-rendszer pontos jellemzőit és mértékeit a 2014-es gazdasági és költségvetési helyzet ismeretében lehet véglegesen meghatározni. A fő törekvés az alacsony jövedelmek tényleges adóterhelésének csökkentése és a magasabb jövedelműek részére az elmúlt években nagyvonalúan kiosztott adócsökkentések részbeni visszavétele, miközben a gyermekkedvezmények révén a családoknak juttatott jövedelmek változatlan nominális szinteken fennmaradnak.

A mostani megítélés szerint egy háromkulcsos adórendszerre lenne célszerű visszatérni. Az átlagkeresetig vagy kicsit felette, az adókulcs 14-16% lenne. E felett az átlagkereset kb. kétszereséig érvényesülne egy 24-26%-os középső adókulcs, és e felett az adó 29-32% lenne.

Összességében az átalakítás az átlag alatti és főleg a minimálbér körüli nettó jövedelmeket növeli, az átlag feletti és főleg a magasabb jövedelmeket csökkenti. A magasabb jövedelműek adóterhelése így is jóval kisebb lesz a 2010. évinél (az egykulcsos adórendszer bevezetése előtti helyzetnél).

A családi adókedvezmények fennmaradnak, de ezek érvényesítésére csak a teljes jövedelemből a legkisebb SZJA-kulcs szerint számított adóból van mód. (Így érhető el, hogy az adóváltozások a korábbiakhoz képest ne befolyásolják a ténylegesen igénybe vehető gyermekkedvezmények mértékét.)

Továbbá indokolt lenne a családi adókedvezmény teljes érvényesíthetőségét lehetővé tenni az alacsonyabb jövedelmű, kellő SZJA-befizetéssel nem rendelkező alkalmazottak számára (un. **negatív SZJA bevezetése).**

5.3. A tőkejövedelmek adóztatása

A jelenlegi adórendszerben a **magánszemélyek vagyonából származó tőkejövedelmek adóztatása kevésbé felel meg a méltányosság követelményének**, ráadásul ezek számottevő (és különösen a vagyonosabbak által realizált) része jórészt elkerüli az adózást. **A nehéz gazdasági és társadalmi helyzetben indokolt nem csak a magasabb jövedelműek, hanem a magánvagyonokból jelentős tőkejövedelmekkel rendelkezők fokozott köztelhervállását is kérni.**

- **A tőkejövedelmek adóztatását általánossá kell tenni. Meg kell szüntetni ezen jövedelmekre a külön adózást, ezek is a progresszívan adózó jövedelmek részét képezik.**
- A nagy pénzügyi vagyonok hozamainál széleskörű adóelkerülésre módot adó tartós befektetési adókedvezmények és a NYESZ adókedvezmények esetében pedig **a kedvezmények az új megtakarításokra csak egy értékhatárig (pl. évi 1 millió forintig) érvényesíthetőek.**
- **Szabályozási lépéseket** kell tenni a tőkejövedelmek eltitkolása, ill. valóságosnál alacsonyabb szintű bejelentése ellen.

5.4. A különadók kivezetése

A kiszámíthatatlan, mindig más területet, előbb átmenetinek, majd tartósnak deklarált módon sarcoló adópolitika a gazdasági stagnálás, a bizalomhiány, a befektetések visszaesésének egyik fő oka.

- **A sarc-szerű különadókat meg kell szüntetni, illetve mérsékelni kell, miközben fogyasztóvédő szabályozásokkal és megállapodásokkal, illetve szigorú ellenőrzésekkel és büntetésekkel szükséges fellépni az erőfölénnyel történő visszaélésekkel szemben.**
- **A bankrendszer külön adóztatását az EU-ban hasonló adót alkalmazó országok átlagos mértéke nagyságrendjében célszerű fenntartani, ill. közös EU-szabályozás elfogadása esetén azt indokolt majd alkalmazni.**
- **A tranzakciós illetéket nem a gazdaság átlátható működését jelentő banki átutalások, hanem a rövidtávú nagy összegű spekulációs befektetések (főleg ha lesz ilyen EU-szabályozás), illetve a nagy összegű készpénzes fizetések után, a gazdaság fehéritése érdekében kell kivetni, akár jelentősen növelt kulccsal! Az átutalási illeték megszüntetése fejében a bankok minden magyar jövedelemmel rendelkező felnőtt állampolgárnak tegyék lehetővé egy ingyenes személyi „alapszámla” nyitását, ahova a rendszeres jövedelmüket utaltathatják. Az állam biztosítja, hogy minden településen legyen pénzfelvevő automata. Az állami szabályozás korlátozza a kártyás fizetések után felszámítható jutalékokat, ill. az adószabályokban kedvezményezi a bolti bankkártya leolvasók beszerzését.**
- **A telefonálás utáni különadót meg kell szüntetni, a további különadók mértékeit indokolt felülvizsgálni.** A mobilszolgáltatókkal meg kell állapodni kedvezményes tarifák alkalmazásáról a szélessávú internet és a wifi-elérés hátrányos helyzetű kistérségekben történő gyorsabb elterjedése érdekében.

5.5 Fekete-szürke gazdaság fehéritése

A magyar közteherviselési rendszer egyik legnagyobb problémája a szürke- és feketegazdaság kiterjedt jelenléte. A gazdaság fehéredése tisztább viszonyokat, méltányosabb tehermegosztást teremtene, társadalmi hatásai is kedvezőek lennének és az adók csökkentését is lehetővé tenné.

- A következő időszakban **az egyik fő hangsúlyt a forgalom kifehéredésére és ennek révén az áfa és a jövedéki adó bevételek növelésére indokolt helyezni.** Ennek egyik eszköze a készpénzforgalom visszaszorítása, az elektronikus fizetések elterjedésének ösztönzése és adózási eszközökkel történő kényszerítése lehet. Általánossá kell tenni a jövedelmek bankszámlára történő utalását, és erősen ösztönözni kell a bankkártyával történő fizetéseket. A nagy összegű készpénzfizetés legyen drágább (ma jellemzően a bankkártyás fizetés az). Az adóellenőrzésnek is erre a területre kell koncentrálnia erőforrásait. **A forgalmi adóbevételek fehéredésből származó növekedése adhat fedezetet a későbbiekben a 27%-os ÁFA-kulcs fokozatos csökkentésére.**
- **A másik fő hangsúly a valóságos tőkejövedelmek fokozott adóztatása, az adóelkerülés visszaszorítása lehet. A mikro- és kisvállalkozások számára indokolt fenntartani speciális átalányadózási technikákat, amelyek józan kompromisszumot jelentenek az adófizetés tekintetében. Az EVA mértékét célszerű 30 %-ra csökkenteni.**

- Az előkészítés alatt álló, **2013-ra tervezett adózási kedvezmények** sok szempontból aggályosak, nem megfelelően célzottak, ill. kedvezőtlen folyamatokat indíthatnak el. Az új konstrukciók sorsáról a kezdeti tapasztalatok után lehet véleményt mondani.

5.6. Egyéb adórendszeri kérdések

- a) **Az ÁFA 27%-os kulcsa** elfogadhatatlanul magas, ugyanakkor csökkentésére **rövidtávon nincs költségvetési mozgástér**. Erre a fehéredés előrehaladásával nyílhat mód. (Például, ha az előirányzottat meghaladja az éves költségvetési ÁFA-bevétel, akkor akár a következő év során kulcs-mérséklésre kerül sor).
- b) **A 10 %-os társasági adó** 500 millió forintos értékhatára erősen eltúlzottnak bizonyult, a KKV-szektor egészének kevés segítséget ad. Ezért az értékhatárt indokolt 40-50 millió forintra leszállítani és az így felszabaduló forrásokat az adórendszeren belül átcsoportosítani.
- c) **Távlatilag indokolt a helyi adórendszer átalakítása**, az állampolgárok és vállalkozások, ill. az önkormányzatok adófizetési kapcsolatainak új alapokra fektetése. **A szűk költségvetési mozgástérben azonban egyelőre erre nem látszik lehetőség, így lényegében a jelenlegi keretek fenntartása javasolt**. Az önkormányzati feladatok alakulásához és szintek közötti telepítéséhez igazodva az iparűzési adó részbeni központosítása és az önkormányzati szféra részére történő kiegyenlítő jellegű újraosztása célszerűnek látszik. A fennálló helyi adózási szabályok egyszerűsíthetők és finomíthatók.
- d) **A környezetvédelmi adók szerepének növelése kívánatos**, ugyanakkor a leginkább érintett területeken érvényesülő árfelhajtó tényezők miatt az innen nyerhető költségvetési többletbevételek nagyságrendje szerény. A környezeti szennyezés kárainak viselésében történő fokozott pénzügyi részvétel, ill. a pénzügyi teherrel a szennyezés csökkentésének elősegítése érdekében egyes díjak és adók emelhetőek.
- e) **A cafeteria rendszer átalakult**. Az elektronikus kártyákra történő áttérés végbemegy, ami hosszabb távon kedvező. Ugyanakkor a cafeteria rendszert nem szabad a szociális juttatások eszközeként használni, ez a munkavállalók bizonyos munkavállalással kapcsolatos költségeinek adózási kedvezményezett ellenőrzött felhasználására hivatott. A kedvezményezett felhasználási célok között a **meleg étkezés** és az **üdülés** kiemelése indokolt, aminek az érintett szektorokban fehéritő és gazdaságélénkítő hatása is van. Bizonyos feltételek esetén a **helyközi munkába járás támogatása** is indokolt, mivel a mobilitás-növekedés segítheti az elhelyezkedést.
- f) **Jelentősen és valóságosan egyszerűsíteni szükséges az adózás adminisztrációját, különösen a kis adózók adminisztrációs költségeit**. Ezzel párhuzamosan erősíteni kell az adózási fegyelmet, a bevallott kötelezettségek tényleges befizetését.
- g) **A költségvetési mozgástér tágulásával csökkenteni kell a foglalkoztatást terhelő járulékokat**.

5.7. A közteherviselés átalakításának ütemezése

A költségvetési mozgástér szűkössége és egyes változások gyors megtételének szükségessége miatt egy nullszaldós kezdeti adó-átalakítás javasolható 2015. január elsejével.

Azaz az előzőekben részletesebben kifejtett közteherviselési változások döntő részének egy időpontban történő bevezetését javasoljuk (az előkészítés, az aktualizálás időigénye és az esetleges évközi változtatások összes problémája szól a 2015-ös indulás mellett).

Ha a gazdasági fejlődés, ill. a gazdaság fehéredése ad mozgásteret, a későbbiekben napirendre tűzhető egyrészt az áfa-csökkentés (szinte automatikusa a fehéredéstől függően), ill. a foglalkoztatás járulékkerheinek a csökkentése.

6. Az állam, az állami funkciók koncepcionális változtatásai

Az Orbán kormány időszakában felépített állam gyökeres átalakításra szorul. **Vissza kell térni a demokratikus és jogállami normákhoz, meg kell szüntetni a túlzott centralizációt, átláthatóvá és kiszámíthatóvá kell tenni az állam működését.**

6.1. A közigazgatás korrekciója.

A közigazgatás felső szintjén a **csúcsmisztériumok működése nem vált be**, a jelenleginél **tagoltabb** (de nem drágább) **minisztériumi struktúra** kedvezőbb lehet a működés hatékonysága szempontjából. Továbbá az Orbán kormány alatt **indokolatlanul központosított feladatokat vissza kell telepíteni az önkormányzati rendszer megfelelő szintjeihez.**

A feladatátrendezéshez igazodóan kell kialakítani az önkormányzatok finanszírozási rendszerét, egyeztetve az önkormányzati szövetségekkel. A túlbonyolított normatívák helyett egyszerű szabályrendszer kialakítására indokolt törekedni, ami megfelelő mozgásteret ad az önkormányzatoknak a helyi adottságok mérlegelésére.

A közigazgatás működésének minőségi fejlesztése szükséges:

- Az életpálya-modellek alkalmazása, a továbbképzések erősítése - kívánatos.
- A közigazgatás és az üzleti, illetve tudományos szféra között a **szakemberek áramlását elő kell segíteni.**
- az államigazgatási tevékenységek átvilágítása és egyszerűsítése, illetve ehhez igazodóan a jogi szabályozások deregulációja a Kamarák, a különböző szakmai érdekképviseletek képviselői bevonásával, azért is, hogy a különböző állami szabályozások által okozott vállalati költségek is mérlegelhetőek legyenek.
- Infokommunikációs csatornák és eszközök fejlesztése

Nagyobb összhang szükséges az ágazati és a funkcionális irányítás és a jogi szabályalkotás között is.

6.2. Az egészségügy jelentős korrekciója

Kidolgozásra kerül a József Attila és Táncsics Mihály Alapítvány által szervezett workshopokon, az ott megvitatásra kerülő - az alapítványok által felkért - szakértők anyagai alapján.

6.3. A nyugdíjrendszer jövője

Kidolgozásra kerül a József Attila és Táncsics Mihály Alapítvány által szervezett workshopokon, az ott megvitatásra kerülő - az alapítványok által felkért - szakértők anyagai alapján.

6.4. A szociális rendszer korrekciója

Kidolgozásra kerül a József Attila és Táncsics Mihály Alapítvány által szervezett workshopokon, az ott megvitatásra kerülő - az alapítványok által felkért - szakértők anyagai alapján.

6.5. A rendvédelmi rendszer korrekciója

Kidolgozásra kerül a József Attila és Táncsics Mihály Alapítvány által szervezett workshopokon, az ott megvitatásra kerülő - az alapítványok által felkért - szakértők anyagai alapján.

6.6. A korrupció elleni harc, a közbeszerzések, pályázatok átalakítása

Kidolgozásra kerül a József Attila és Táncsics Mihály Alapítvány által szervezett workshopokon, az ott megvitatásra kerülő - az alapítványok által felkért - szakértők anyagai alapján.

6.7. Az állami beruházások, állami fejlesztési stratégia

Kidolgozásra kerül a József Attila és Táncsics Mihály Alapítvány által szervezett workshopokon, az ott megvitatásra kerülő - az alapítványok által felkért - szakértők anyagai alapján.

6.8. Kommunális szolgáltatások

Kidolgozásra kerül a József Attila és Táncsics Mihály Alapítvány által szervezett workshopokon, az ott megvitatásra kerülő - az alapítványok által felkért - szakértők anyagai alapján.

6.9. A költségvetési tervezés, elfogadás, gazdálkodás átalakítása

Kidolgozásra kerül a József Attila és Táncsics Mihály Alapítvány által szervezett workshopokon, az ott megvitatásra kerülő - az alapítványok által felkért - szakértők anyagai alapján.

6.10. Az állami többségi tulajdonú társaságok jövője

Az állami vagyonkezelést egy holdingba indokolt összpontosítani. A tulajdonosnak világos stratégiával kell rendelkeznie a többségi állami tulajdonban lévő vállalkozások fejlődésére és fejlesztésére vonatkozóan. Meg kell fontolni, hogy érdemes-e megtartani az állami tulajdoni struktúrát, megvizsgálva, hogy az állam jó gazdája volt-e a cégeknek. Ennek tükrében kell döntenie azok működtetéséről vagy értékesítéséről.

7. Az új 7 éves EU pénzügyi keret adta lehetőségek

Az Európai Bizottság 2012. július 6-án tette közzé javaslatát a **2014 és 2020 közötti időszak többéves pénzügyi keretére**, ennek az Európai Tanács által történő **végleges elfogadása 2012 végén várható** (ha addigra megegyeznek – ami jelenleg nagyon bizonytalan).

A bizottsági javaslat értelmében a kötelezettségvállalási előirányzat (az az összeg, amelynek kifizetésére az EU kötelezettséget vállal) 2011. évi áron összesen 1033 milliárd euró. Ez a 28 EU-tagállam (a javaslat a Horvátországnak jutó forrásokat is tartalmazza) bruttó nemzeti jövedelmének (GNI) 1,08%-a. A javaslat ennél valamivel alacsonyabb, a GNI 1,03%-os tényleges felhasználással számol, a két szám közötti különbség technikai jellegű tartalék. Az 1033 milliárd euró főösszeg nem végleges, elképzelhető, hogy a nettó befizető országok nyomására valamelyest kisebb lesz a végleges szám. A csökkentést 20-100 milliárd euróra becsülik, ami viszont érdemben nem módosítja a kiadások nagyságrendjét.

Az 1033 milliárd eurós kötelezettségvállalási irányzat abszolút értékben nem hasonlítható össze a 2007 és 2013 közötti időszak 864 milliárd eurós értékével egyrészt azért, mert ez utóbbit 2004. évi áron alakították ki. Másrészt mivel az európai uniós költségvetési kiadásokat a GNI százalékában számítják ki, ezért a GNI növekedése a költségvetési kiadások emelkedését is maga után vonja. **A kötelezettségvállalási előirányzatok GNI-hoz viszonyított aránya (e tervezet szerint) valamelyest, de nem érdemben, emelkedik, a 2007 és 2013 közötti időszak 1,048%-áról 2014-2020-ban 1,08%-ára.** A mostani arányok is a nettó befizető és a nettó kedvezményezett tagállamok közötti **kompromisszumot** tükrözik. A globális pénzügyi és gazdasági válság következményeinek, a

válságkezelés költségeinek tükrében a **fő sarokszámok kedvezőnek tekinthetők**, érthető, hogy a tagállamok nem kívántak nagyobb összegeket bocsátani a közös költségvetés rendelkezésére. Az adott nagyságrend ugyanakkor azt is jelzi, hogy **nem valósul meg az európai uniós költségvetés átalakítási elképzeléseinek egyike sem**.

A 2007 és 2013, illetve a 2014 és 2020 közötti időszak kiadási szerkezetében nincsenek nagy változások. A döntően az **agráriumra** vonatkozó piachoz kapcsolódó kiadások és közvetlen kifizetések aránya **30,3%-ról 27,3%-ra csökken**, a **gazdasági, társadalmi és területi kohézió** (kohéziós források, amelyek kiemelkedő fontosságúak a közép- és kelet-európai tagállamok gazdasági felzárkóztatása szempontjából) aránya **35,6%, illetve 36,7%**. Gazdasági szerkezete, adottságai és fejlettségi szintje alapján Magyarország mind az agrárkifizetések, mind a kohéziós kiadások emelésében, de legalább is szinten tartásában érdekelt.

Figyelmet érdemel, hogy a „**Kohézió Barátai**” elnevezésű, 14 tagállamból (a 2004 után csatlakozott közép- és kelet-európai államok, Görögország, Portugália és Spanyolország és a csatlakozó Horvátország) álló országcsoport közös álláspontot alakított ki. A csoport azért száll síkra, hogy **ne csökkenjen az európai uniós költségvetés kohéziós célú támogatási keretösszege**.

Az európai uniós intézményekben folyamatban van a pénzügyi keretek felhasználására vonatkozó jogi-eljárási szabályok kidolgozása. Jelenleg sok a nyitott kérdés, de a 2011-ben nyilvánosságra hozott bizottsági javaslatból kitűnik, hogy **erősíteni kívánják az eredménykényszert, és szigorítani a felzárkózási célok teljesítésének ellenőrzését**.

Az európai uniós költségvetés kiadásainak szabályozásában várható leglényegesebb változás az, hogy **az Európai Bizottság javaslata valamennyi tagállam számára – az eddigi 3,5%-kal szemben – A GDP 2,5%-ában rögzítette az igénybe vehető gazdasági, társadalmi és területi kohéziós források felső határát**. Ennek legfőbb oka a Lengyelországnak jutó kohéziós források túlzott növekedésének megakadályozása volt, ami jelentős aránytalanságot idézett volna elő a források tagállamok közötti elosztásában. A nettó befizető tagállamok képviselőinek további érve volt az, hogy a kedvezményezett tagországok tőkeabszorpciók kapacitása korlátozott, az elvileg rendelkezésükre álló európai uniós fejlesztési forrásokat nem képesek teljes mértékben felhasználni. **Ez a felhasználási plafon több mint 1 százalékponttal alacsonyabb, mint a Magyarországnak 2007 és 2013 között jutott kohéziós források GDP-arányos nagyságrendje**.

Az Európai Bizottság kohéziós forrásokra vonatkozó allokációs javaslatai a következő adatokon alapultak:

- a 2006 és 2008 közötti időszak regionális GDP-je,
- a 2007 és 2009 közötti időszak regionális oktatási és munkaerő-piaci adatai,
- a 2007 és 2009 közötti időszak átlagos GNI számai,
- a 2011. tavaszi makrogazdasági prognózisok és az azokra épülő középtávú előrejelzések.

Ezt az adatbázist az adatok rendelkezésre állásának függvényében frissítik.

A 2014 és 2020 között Magyarországnak jutó európai uniós kohéziós források nagyságrendjét az is befolyásolja, **hogy az Európai Bizottság 2020-ig éves átlagban 0,8%-os magyar GDP-dinamikával számolt**, amit a magyar kormány illetékesei (jogosan) irreálisan alacsony ütemnek tartanak. Az alacsonyabb GDP-arányos támogatási plafon és a szerény GDP-dinamika együttes hatására **Magyarország 2013 és 2020 között 18,6 milliárd euró kohéziós támogatáshoz juthat a 2007 és 2013 közötti időszak 25,7 milliárd euró összegével szemben – a jelenlegi számítások szerint. A különbség 7,1 milliárd euró, a csökkenés mértéke 27,6%. A kohéziós források egyik EU-**

tagállamban sem csökkennek olyan mértékben, mint Magyarországon. A Bizottság azzal érvel, hogy Magyarország 2007-2013 között túllépte a támogatási korlátot, s 2014-2020 között is fajlagosan a legmagasabb támogatású országok között marad. Ugyanakkor az agrártámogatások körében Magyarország nem szenved hátrányt.

Valószínű, hogy a kohéziós források Magyarországnak jutó nagyságrendje csökkenni fog, ezen érdeken nem lehet változtatni. Csak veszteségminimalizálásra lesz mód. (Egy dán javaslat elképzelhetőnek tartotta, hogy a kohéziós források felső korlátját Magyarország számára a GDP 2,99%-ára emeljék, de a javaslatot sokan elleneztek. Ebben az esetben a csökkenés mértéke az előző költségvetési periódussal összehasonlítva mindössze 5%-os lenne. Ezzel szemben magyar szakértők szerint ebben az esetben a kiesés mindössze a felére zsugorodna, a szinten tartáshoz a GDP 3,44%-ának megfelelő plafonra lenne szükség.) **A döntés a 2012. novemberi rendkívüli vagy a decemberi európai tanácsi csúcsértekezleten várható. A magyar érdekérvényesítést lényegesen nehezíti az Orbán-kormány EU-val szembeni konfrontációs politikája.**

A 2014-2020-as időszak feltételeiről folytatott vitán túl a magyar kormánynek különösen a 2007 és 2013 közötti költségvetési periódusban rendelkezésre álló **források lehívásának a fokozására kellene koncentrálnia.**

Az NFT II. (Új Magyarország Fejlesztési Terv – Új Széchenyi Terv) keretében meghirdetett operatív programok terhére 2012. június közepéig 43 ezer pályázat nyert el összesen 6263 milliárd forint támogatást. 39,5 ezer pályázatra kötöttek már szerződést 5607 milliárd forint értékben. Az eddig kifizetett összeg 2645 milliárd forint.

A kötelezettségvállalási keret az EU részéről 7 ezer milliárd forint körüli összeg 2015 végéig, 3,5 év alatt eszerint 4350 milliárd forintot kellene kifizetni, ami heti 24 milliárd forint kifizetését tenné szükségessé. Emellett 2013 végéig látszólag mindössze 800 milliárd forint értékű új támogatási szerződést is meg kellene kötni, ha nem számolunk megghiúsult fejlesztésekkel és pályázatokkal, ami persze nem reális, ezért kb. 2000 milliárd forintnyi szerződéskötésre van szükség.

A 2012 és 2014 közötti időszakban 3000 milliárd forint kifizetésére lenne szükség, amelynek révén a különböző támogatásintenzitásokat és az eltérő beruházási igényeket figyelembe véve 3600 milliárd forint beruházás történik 2014-ig. A GKI előrejelzése szerint 12650 milliárd forint beruházás valósul meg ezen időszakban, vagyis az **EU támogatású beruházások aránya átlagosan 28,5% lesz.** Mivel 2011-ben 900 milliárd forint körüli támogatást fizettek ki, s 2012-ben várhatóan 1200 milliárd forint lesz a kifizetés, így **az EU források beruházást dinamizáló hatása 2013-ban megszűnik** (idén 1-2%-os volumennövekedést jelent, jövőre azonban már nem lesz bővülés). A bemutatott forrás-felhasználás csak akkor reális, ha az elszámolási és értékelési tevékenység **érdemben felgyorsul.**

Az utóbbi két évet illetően a kohéziós támogatások felhasználását nehezítette, hogy az Új Széchenyi Terv meghirdetése előtt leállították a pályázati rendszert, ami csak 2011 tavaszán indult meg újra. A leállítás sokszáz milliárd forint kiesést okozott, ráadásul az új kiírások nagy része nem különbözött a korábbiaktól.

Rövidtávon, azaz 2015-ig, ameddig le lehet hívni a 2007 és 2013 közötti időszakra előirányzott európai uniós támogatásokat, a magyar kormánynek egyrészt több forrást kellene mozgósítani a fejlesztések előkészítésére. Másrészt törekednie kell arra, hogy az **összes** napirenden lévő és folyamatban lévő állami fejlesztési projektet EU-forrásból valósítsák meg. Végül az önkormányzatok és költségvetési intézmények számára **biztosítania kell a projektek társfinanszírozásához szükséges forrásokat.**

A pályázatadás intézményi feltételeinek javítása mellett nagyobb hangsúlyt célszerű helyezni a kedvezményezett gazdasági szereplők helyzetének előmozdítására. Az állami és az önkormányzati szférában a folyó többletkiadást nem okozó, illetve a kifejezetten megtakarítást eredményező projekteket célszerű preferálni (például energia-megtakarítás). Ott pedig, ahol elkerülhetetlen a többletkiadás, csak az alapos tervezés lehet a megoldás. A **nem állami** szereplők körében célszerű tovább **egyszerűsíteni** a pályázatok adminisztratív és biztosítéki feltételeit. Az NFÜ-nek mindenütt a lehető legegyszerűbb pályázatadási formákat kellene használnia. **A projektek időigényes rangsorolása, zsúrizése helyett a minimumfeltételeknek megfelelő pályázatokat érkezési sorrendben mind el kellene fogadni.** Ahol csak lehet, a zsúrizésról teljesen le kell mondani, és objektív és átlátható – tehát számszerűsíthető – feltételrendszer alapján, ún. „automatikus” pályázatadással kell dönteni.

Elengedhetetlen a projektgazdák anyagi teljesítőképességének a vizsgálata is. **A pénzügyi biztosítékok terén lehetnek tartalékok a kisvállalkozóknak szóló állami hitelgarancia-rendszerben.** Ott, ahol a társfinanszírozási követelmény túlságosan szigorú, szóba jöhet, hogy az állam a pályázatokon győztes projektgazdáknak adókedvezményt is nyújtson. Ez tovább növelné a pályázói kedvet.

Mérlegelendők olyan egyszerű, de hasznos pályázati formák, amelyeket **a kisvállalkozók, vagy civil szervezetek tömegesen igénybe tudnak venni.** Különösen a **leghátrányosabb helyzetű** térségekben kellene gyorsítani ezeket a programokat. A program prioritásain belül a Bizottság engedélye nélkül is lehet átcsoportosításokat végrehajtani, tehát a sikeres pályázatok számára programmódosítás nélkül is teremthető többletforrás. A vállalkozói és a civil szférában is vannak olyan mikroszintű fejlesztési lehetőségek (pl. az IT-területen), amelyeknek a hasznossága különösebb rangsorolás nélkül is biztosra vehető.

Végül, ha minden kötél szakad, a megmaradó forrásokat (víztározói mintára) **„pénztározókba” kell átcsatornázn**i, azaz a forrásokat tovább-befektető intézményekbe irányítani, pl. a kockázati tőkealapok mintájára.

Hosszabb távon kívánatos az európai uniós fejlesztési források lehívására szolgáló terveket hosszú távú, komplex, de fókuszált fejlesztési koncepcióba integrálni. Ennek keretében célszerű lenne **parlamenti ciklusokon átívelő konszenzust kialakítani** a legmagasabb szintű, általános fejlesztési célokról (pl.: szerkezeti átalakítások, szociális felzárkóztatás, versenyképesség, munkahelyteremtés) és a beruházási prioritásokról. Ezzel lehetne biztosítani a prioritások állandóságát. Az ágazati stratégiák (például nemzeti közlekedési stratégia stb.) kialakításának előkészítésekor célszerű és kívánatos a szűken vett ágazati és szektor szempontokon túlmutató tényezőket figyelembe venni. Szinergikus hatások realizálása végett célszerű és kívánatos az európai uniós támogatások lehívására szolgáló intézményrendszert az államigazgatási folyamatokba és intézményrendszerbe integrálni.

8. Az euró-bevezetéssel kapcsolatos politika

A 2008-ban kezdődött, különösen a fejlett országokat érintő válság tapasztalatai és kényszerei nyomán **a Gazdasági és Monetáris Unió (és ezzel maga az EU is) lényeges átalakuláson megy keresztül.** Az euró válság miatt az euró-bevezetéssel kapcsolatos kérdések ma a korábbiaktól eltérően merülnek fel. A fejlemények felszínre hozták az eurózóna szabályrendszerének és működésének jelentős hibáit, ugyanakkor ezeket felismerve megindult az eurózóna és ezzel az EU, mint integráció mély átalakításának folyamata is. Ma még nem ítéltető meg bizonyosan e folyamat végkimenetele. A magyar érdekek szempontjából azonban egyértelmű, hogy:

- **A mai ismeretek szerint az eurózána alakuló gazdaságpolitikai, költségvetési követelményeinek való megfelelés szolgálja leginkább a magyar fejlődést, munkahelyteremtést és növekedést, sőt az államadósság olcsó finanszírozását is.**
- **Ha többsebesség is lesz az EU, nekünk sokkal előnyösebb a belső maghoz tartozni, oda, ahova a gazdasági kapcsolataink is legerősebben kötnek minket (azaz olyan extrém, nagyon kevésbé valószínű esetben is, ha zóna-szétválás lenne, akkor is előbb-utóbb a német-osztrák euró legyen a pénz nálunk is).**

Az egyik legfontosabb változás az, hogy a zónába tartozó országok gazdaság- és költségvetési politikáját a jövőben a közösségi intézmények ténylegesen is szigorúan ellenőrzik majd, és az elfogadhatatlanul jelentős, nem korrigált eltéréseket, egyensúlyhiányokat szankcionálni fogják. A gazdasági kormányzásnak – jórészt éppen a magyar elnökség alatt kidolgozott – ezen eszközeivel a közösségi intézmények a jövőben meg kívánják védeni az Unió polgárait a tagállamok kormányainak rövidtávú politikai érdekeket szolgáló, de hosszabb távon komoly károkat okozó esetleges eltévelyedéseivel szemben. **Ezért az átalakuló, gazdaságpolitikai és költségvetési fegyelmet tartó eurózánaéhoz tartozás szándéka – és különösen a belépéshez szükséges feltételek teljesítésének hiteles felvállalása – lényeges bizalomerősítő tényező lehet.**

Mindezzel szemben – noha **kisebbségi véleményként**, de folyamatosan – nálunk is jelentkeznek olyan jóslatok, amelyek az eurózána összeomlását feltételezik, így emiatt szerintük igazából már nincs értelme foglalkozni a magyar csatlakozás előkészítésével. Az eddigi válságkezelés, az európai intézményrendszer átalakításai ugyanakkor arra utalnak, hogy a messze legvalószínűbb forgatókönyv az eurózána fennmaradása és a problémák kezelése – igaz átalakult formában. **Az eurózánaéhoz történő belépésről nem 2014-ben, hanem az érvényes szabályok szerint legkorábban az ERM-2 belépést követő 2 év múlva, azaz 2016 közepén lehet dönteni.** A csatlakozási feltételeknek történő megfelelés lényegében kizárólag olyan lépéseket követel meg, amelyek megtétele önmagában is előnyös a magyar gazdaság számára. **Az alacsony költségvetési hiány, az alacsony infláció, az alacsony hitelkamatok, a viszonylag stabil árfolyam és a csökkenő államadósság megvalósítása közérdek** (az ezektől a racionális elvárásoktól történt időnkénti eltérésekért már többször súlyos árat fizetett az ország).

Az eurózánaéhoz történő magyar csatlakozás megítélésekor fontos figyelembe vennünk, hogy a válságot követő folyamatokból adódóan **bizonyos hatások másképpen jelentkezhetnek**, mint azt korábban feltételezték:

- A válság világossá tette, hogy az euró bevezetésétől várt egyes előnyök nem egyszer és mindenkorra „garantáltak”, így főleg **az államadósság alacsony kamatszinten történő finanszírozását a zónatagság nem biztosítja automatikusan.** Ugyanakkor főszabályként ez még mindig igaz marad (azaz a hiteles belépési folyamat csökkenő állampapír hozamokkal jár, illetve a zónatagság megfelelő nemzeti politikák követése mellett igenis pozitív tényező a piaci megítélésben).
- A korábbi elemzések túlságosan az euró bevezetésére koncentráltak, és nem hangsúlyozták, hogy **a zóna nem véd meg a tagállami szintű kormányzás során elkövetett hibák esetleges súlyos következményeitől.** Ráadásul ezeknek a hibáknak a későbbi kezelése esetenként nehezebb is a zónán belül, mint azon kívül. Ilyen destabilizáló ügy lehet a túlzott költségvetési deficit, a pénzügyi közvetítő rendszer buboréko(ka)t előidéző túlfűtöttsége, illetve a hitelkihelyezések kockázatosága, de még inkább a versenyképesség romlása (amelyet a zónán belül már nem lehet a valuta leértékelésével korrigálni) és a tartós külső pénzügyi hiányok felhalmozódása.

- Az eurózónában életre hívott **válságkezelő mechanizmusokhoz történő csatlakozás** az új tagok számára **egyszeri költségvetési többletterheket is okoz**; igaz, ezeket bőven ellentételezhetik a kamatkiadásokban várható megtakarítások.

Ugyanakkor a **válság tanulságai nyomán továbbra is érvényesnek kell tekinteni az eurózónához való csatlakozás mellett szóló korábbi érvek döntő részét.** Így:

- **Az ország önálló monetáris politikájának mozgástere a magyar adottságok mellett minimális, fenntartása nem jár igazi előnnyel, sőt a forintárfolyam és a kamatok kilengése egyéb gondokat okoz.** Válságos helyzetben a forint megállíthatatlanul és jelentősen leértékelődött, a kamatok irreálisan magas szintre kerültek, de ez érdemben nem volt képes enyhíteni a válságot, sőt a devizahiteleken emiatt elszenvedett veszteségek szinte kezelhetetlen további problémákat idéztek elő. (Emellett a forint léte miatt szükséges nagy devizatartalék kezelése is költséges.) Valójában az elkerülhetetlenül magas külső finanszírozási hányad mellett a független hazai monetáris (kamat- és árfolyam-) politika egy soha meg nem valósuló **illúzió.**
- **Az euró sokkal stabilabb pénzügyi környezetet jelentene a gazdasági szféra, a lakosság és az állam számára egyaránt.** Az áttérés javítaná az üzleti klímát, ezért növekedési előnyökkel is járna. Ennek igazságát a válság fejleményei és megélt hatásai is alátámasztják. (Az euró országokban nem, illetve csak nagyon kis mértékben kellett megtapasztalni az óriási árfolyamkilengéseket és ebből adódó inflációs sokkokat, illetve a devizahiteleken elszenvedett veszteségeket.)
- **A gazdasági élet működési módja az eurózónában sokkal kedvezőbb lenne a magyar vállalatok és a lakosság számára is.** A devizahiteleket részben kivezethetnék; a svájci frankban fennálló hitelek problémája ebben a feltételrendszerben már kisebb súlyú lenne. A külkereskedelmi forgalom lebonyolítása, az importtermékek árazása sokkal egyszerűbbé válik, a folyamatok vállalati tervezhetősége javul.
- **Az államadósság finanszírozási költségeit csökkenti, ha a forint lecserélése után a befektetőknek már nem kell árfolyamkockázattal számolniuk, de a vállalati és lakossági hitelfelvétel is olcsóbbá válik.** (A jelenlegi rendkívül alacsony beruházási ráta és a várható prudens hitelezés mellett ez utóbbi „buborékot” keletkeztető hatásaitól aligha kell tartani.) Az országgkockázat persze fennmarad, de az „újonnan” létrejövő eurózónában már nem lesz számottevő.
- Az EU többszempontússá válik, a fő döntéshozó fórumok egyre inkább az eurózóna vezetőinek a tanácskozásai, ezért **a nemzeti érdekek érvényesítése szempontjából előnyösebb ebbe a körbe tartozni.** Az eurózóna halad a bankunió, a fiskális unió és a politikai unió felé. Aki kimarad, rosszul jár.

Az eurózónához való magyar csatlakozás első lépése az euró előszobáját jelentő un. ERM-2 rendszerbe történő belépés.

Az Orbán kormány hagyatéka a belépési követelmények teljesülésének 2014-es helyzetét tekintve még részben bizonytalan. **Magyarország 2011-ben újra távolodott a formálisan ma is létező maastrichti kritériumoktól, ugyanakkor a megújított konvergencia program és a hivatalos célok szerint 2012–2013-ban közeledési tendencia bontakozhat ki.** Ugyanakkor az elmúlt két évben folytatott magyar gazdaságpolitika és az intézményrendszer átalakítása megrendítette a befektetői bizalmat, és – részben emiatt – 2012-re recesszióba fordult a gazdaság. **A középtávú növekedési kilátások kérdésessé tehetik az államadósság tartós csökkentését, a piaci megítélés és az EU–IMF-megállapodás bizonytalansága pedig kérdésessé teheti az árfolyam viszonylagos stabilitását, az állampapírok hozamának csökkenését.** Ilyen körülmények között **bizonytalan**, vajon az államadósságra vonatkozó maastrichti kritériumot sikerül-e folyamatosan csökkenő rátával, fenntarthatóan közelíteni. Ráadásul egyre inkább választási költségvetési költségek jelei mutatkoznak a kormányon. Az eurózóna leendő tagjaitól ma már nyilvánvalóan nemcsak a maastrichti kritériumoknak

való megfelelést várják el: számon kérik a gazdasági kormányzás keretében kidolgozott új követelményeket is, s a mostani magyar gazdaságpolitika e téren számos ponton kritizálható.

Az ERM-2 belépéshez nem kell a kritériumok azonnali teljesítése, elég egy hiteles program prezentálása, amivel ez a teljesítés reálisan és fenntartható módon várható a következő néhány évben.

Ha az új magyar kormány egy gazdaságpolitikai és az intézményrendszert is érintő, a bizalom helyreállítását, a befektetési kedv felkeltését célzó átfogó fordulatot hajt végre, akkor az ERM-2-höz való csatlakozás a ciklus elején lehetségesnek látszik. A szükséges fordulatnak tartalmaznia kell mindazoknak a jogi normáknak a helyreállítását is, amelyek elengedhetetlenek – az Európai Unió alapszerződésének megfogalmazásában – a „szabad versenyen alapuló nyitott piacgazdaság” működéséhez. Ha ennek az új politikának a keretében a kormány belép az ERM-2 rendszerbe és meghirdeti az eurózónához való csatlakozás feltételeinek teljesítését célzó programot, majd következetesen végigviszi azt, **önmagát erősítő kedvező folyamatok indulhatnak el.**

Erre az átfogó fordulatra nagy szükség van, mivel nélküle Magyarország hosszabb időre beleragad egy stagnálás közeli helyzetbe, és fokozódik a környező országoktól való lemaradása.

Az Orbán kormány tevékenysége olyan mértékben megingatta a bizalmat, hogy ennek viszonylag gyors visszaszerzésére a nemzetközi intézmények, és mindenekelőtt az EU segítségére van szükség. Nem újabb IMF-hitelt, hanem az eurózóna előszobájába történő belépést (ERM-2 tagságot) kell kérni. Ez szimbolikusan is kifejezheti a politikai fordulatot, az európai értékekhez és a gazdasági racionalitáshoz történő visszatérést. A kérelmet valóban megalapozó hiteles gazdaságpolitikai programmal, majd utána az euró-zónába történő belépés feltételeinek fokozatos teljesítésével célszerű tartósan helyreállítani a külföldi és a hazai befektetők bizalmát.

9. A költségvetési politika

9.1. Kezdeti átcsoportosító lépések

A gazdaság közel stagnáló állapotában, tetézve a beáramló EU-források 2016-tól akár jelentős csökkenésével, **a következő kormányzati ciklus elején kicsi a költségvetési mozgástér, az elosztható többletforrás.** Ezért a 2015-ös költségvetésben várhatóan csak átcsoportosítással tud operálni a kormány.

A főleg a közterhekre vonatkozó **átcsoportosító csomagot** az előkészítés, a partnerekkel szükséges tárgyalások, a valódi érdekegyeztetés időigénye és az évközi beavatkozások jelentős hátrányai miatt **célszerű a 2015-ös költségvetéshez (és egy 2015-18-as középtávú gazdasági programhoz) igazítva életbe léptetni.**

Ehhez az alábbi jelentősebb többlet közteherbevételeket hozó forrásokra lehet számítani:

- az szja progresszivitásának visszaállítása, új adótábla bevezetése,
- a 10 %-os társasági adó 500 millió forintos értékhatárának tizedére történő leszállítása,
- a tőkejövedelmek integrálása az adóalapba, és ezzel az eddig külön adózó jövedelem egy részére a progresszivitás érvényesítése. A külföldre utalt osztalékok forrás-adóztatásának a visszaállítása,
- az adókedvezmények felülvizsgálata (pl. az új kedvezményes NYESZ és TBSZ megtakarítás szja kedvezményének limitálása,)

- a szürke-fekete szférában realizált tőkejövedelmek fehérítését kikényszerítő intézkedések bevezetése
- az adófizetési fegyelem javítása
- a korrupció visszaszorítása

A 2015-ös költségvetés keretében **kiadási átcsoportosítások is indokoltak lesznek** a közszolgáltatási és támogatási rendszerekben szükséges egyes kezdeti korrekciók finanszírozására. **Ehhez teremt további forrásokat a kamatkiadások csökkenése, amennyiben sikerül visszaállítani a magyar gazdaságpolitika hitelességét, és növelni a pénzpiacok Magyarországra vetett bizalmát.**

9.2. Átalakítások és kisebb-nagyobb korrekciók megkezdése

Az átalakítások elkerülhetetlenek az alábbiak miatt:

- Az Orbán kormány széles körben hajtott végre jelentős változtatásokat, de ezek jellemzően szakmai hibákkal, ellentmondásokkal terheltek, mostani formájukban sok tekintetben fenntarthatatlanok, az érintettek ellenállásával találkozunk. Ezért **szinte mindegyik 2010 és 13 között átalakított területen kisebb-nagyobb korrekciókra van szükség, amit széleskörű társadalmi párbeszédet követően indokolt végrehajtani.**
- Néhány területen az állam működése csak valóban új, de jól előkészített átalakítások útján igazodhat a jogos társadalmi és gazdasági elvárásokhoz.
- **A szűkös költségvetési mozgástér bővítése részben ezen az úton érhető el.**

Az előkészítés szakmai feladatainak nagysága és a gyökeres változtatások iránt elvárható társadalmi tolerancia miatt – tanulva a múlt hibáiból is - középtávon nem indokolt az állami működés egészében újabb gyökeres átalakításokat indítani. **A 2014-18-as időszakban mindenekelőtt az egészségügy és a közösségi közlekedés átalakítására indokolt koncentrálni.** Emellett **korrekciós jellegű** változtatások indokoltak nagyobb mértékben az **önkormányzati** rendszerben, az **oktatási** rendszerben, az **adórendszerben** és a **közpénzekkel történő gazdálkodásban**, kisebb mértékben a közigazgatásban, a szociális rendszerben és a nyugdíjrendszerben (noha távlatilag itt is jelentősebb módosítások kellenek). Ezeket a **változtatásokat széleskörű párbeszédet és alapos szakmai előkészítést követően folyamatosan, jellemzően 2015-16-ban indokolt életbe léptetni** azért, hogy a kedvező hatások mielőbb jelentkezessenek.

9.3. Költségvetési politika az időszak első felében

A gazdasági növekedés beindulása, ill. az átalakítások csak időbeli átfutással képesek bővíteni a költségvetési mozgástérrel. Addig **leginkább a bizalom javulásával együtt járó állampapírhozam-mérséklődés és forintérsődés, ezeknek a költségvetési kamatkiadásokban, az államadósságban és a magán-szféra törlesztési kötelezettségeiben történő fokozatos megjelenése javíthatja a helyzetet.** Ezzel együtt várhatóan az első időszakban az éves költségvetésekben csak kisebb lépések tehetők a kiadási prioritások érvényesítésére és a közterhek csökkentésére, a költségvetés-politika főleg csak átcsoportosításokkal operálhat. A fehérítő intézkedések eredményessége esetén módot adhat az áfa csökkentésére.

9.4. Költségvetési politika az időszak második felében

A gazdasági növekedés beindulása és az átalakítások egy része útján elérhető megtakarítások az időszak második felére (2017-18-ra) érzékelhetően megnövelhetik a költségvetési mozgásteret és addigra a kamatkidadásokban elérhető megtakarítások is számottevőek lehetnek.

A megnyíló **mozgástér elsősorban** az alábbiakra használható fel:

- a versenyképesség és a foglalkoztatás bővítése
- **az átalakítások felgyorsítása**, az elfogadáshoz kedvezőbb feltételek létrehozása, az érintettek kompenzálása
- az **oktatás minőségi** fejlesztése,
- **az egészségügyi kiadások növelése**, elsősorban a bérfelzárkóztató és kórházfejlesztési program végrehajtása érdekében,
- a **közbiztonság** javítása,
- a **szociális ellátások** és az **esélyegyenlőség** javítását célzó kiadások emelése.

9.5. EU-programok a költségvetésben

Külön megközelítést igényel az EU forrásokból finanszírozott, a költségvetésen átfolyó (és társfinanszírozott) programok ügye, ezzel összefüggésben különösen az állami beruházások és beruházási támogatások alakulása.

Az új kötelezettségvállalási lehetőségeket illetően várhatóan (sajnos) 2014-től akár jelentős csökkenés történik, de ez csak késleltetetten éreztetni majd a hatását a költségvetési folyamatokban és a reálgazdaságban. 2014-15-ben még az előző 7 évből származó jelentős források beáramlása és felhasználása folytatódhat, sőt egyes technikákkal a járó EU-s pénz egy kisebb része (különböző „tározókban”) a még későbbi időszakra is átmenthető lehet. **Így az EU-források felhasználásában az első időszakban nagyobb lehetőségek adódnak, mint a későbbiekben.**

Ugyanakkor a 2014-től induló új programok révén elérhető kedvező gazdasági és társadalmi hatás így is igen jelentős lehet, ha sikerül tanulni a megelőző időszak hibáiból és a források felhasználása a valóban legfontosabb területekre koncentrálódik. Ilyen **prioritás lehet az egészségügy strukturális átalakulása, a közösségi közlekedés átfarmálása, a főutakra csatlakozó úthálózat fejlesztése, a fiatal munkanélküliek munkaerőpiacra segítése, a foglalkoztatás bővítése, a kis- és közép vállalkozások, a vidékfejlesztés támogatása, a romaprogram és az oktatás modernizációja.**